

קונטרס

תזר יפא

על

ספר יזנה

זמגילת רזת

קונטרס

תזר יפה

על

ספר יונה

ומגילת רות

בעזרת החונן לאדם דעת

מאת

דניאל משה ב"ר אלימלך טיסר

רמת בית שמש

מהדורה שניה

אייר תשע"ב

© כל הזכויות שמורות

02-992-4746

נהי זכרו ברוך

לעילוי נשמות

עטרת ראשינו
אבינו זקנינו בעלנו מורינו
ר' יצחק בער בן
ישראל נתן נטע געליס זצ"ל
עבד את ה' כל חייו
נשא ונתן באמונה
מסר נפשו לשמש את בית הכנסת
ולפרנס את משפחתו בנאמנות
האיר לאחרים בדרכי ה'
צדיק ועניו

הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו
נתבקש לישיבה של מעלה טו' בסיון תשס"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

נפלה עטרת ראשינו

לעילוי נשמות

אמינו זקנתינו מורתינו
מרת פיינא בת יעקב געליס ע"ה
כל חייה:

רק נתנה לכל אחד
לא לקחה מאף אחד
היתה בסבר פנים יפות
היתה מלאה שמחת החיים
היתה משמחת אחרים משמחתה
לא להטריח בשום אופן לאחרים
האירה לאחרים בדברי חיזוק
היתה אשה צדיקה

הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו
הלכה חעולמה ד' באייר תשס"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

קונטרס תור יפה על ספר יונה פתיחה

יתכונן המלכות ויצמח הישועה של מלך מלכי המלכים שהאיר עיני לפרש קצת מענייני ספר יונה ומגילת רות וזיכני להעלותם על הכתב.

קראתי לשם הקונטרס על ספר יונה ומגילת רות **תור יפה**. **תור** אותיות רות וגם מרמז לתר"ו מצוות (מלבד הז' מצוות בני נח שכבר היתה מחויבת בהן) שרות קיבלה בעת גירותה (גר"א). **תור** הוא גם מין ציפור שדומה ליונה, וגם מרמז למשיח כדאיתא בשיר השירים רבה (פרשה ב סוף אות ח) על הפסוק "וקול התור נשמע בארצנו" (שיר השירים ב:יב) זה קולו של מלך המשיח ע"כ. משיח הוא נושא מרכזי בקונטרס שמגילת רות מספרת על התחלת מלכות בית דוד שיביא למשיח בן דוד, ויונה הנביא הוא נשמת משיח בן יוסף. ובפירוש ליונה יתבאר בע"ה שספר יונה מרמז להבדלים בין מלכות בית דוד למלכות בית יוסף.

כמו שכתבתי בקונטרס מנות יפה על מגילת אסתר, **יפה** מרמז לשמי **דניאל** ששניהם עולים בגימטריא 95. וגם לשם ההורים שלי **אלימלך** ושושנה **מלכה**. השם **אלימלך** מופיע במגילת רות, **ומלך** שוה 90 עם **אלי** ששוה 5 במספר קטן סה"כ 95. **מלכה** גם שוה 95 ורות נקראת "**אם המלך**" (מלכים א ב:יט) ששוה 95. דוד המלך ע"ה נקרא "**יפה עינים**" (שמואל א טז:יב), ומגילת רות נכתבה ליחס את דוד המלך.

* * *

"הודו לה' כי טוב" שהחייה אותי וקיים אותי והגיע אותי לזמן הזה, "כי לעולם חסדו" על כל החסדים שעשה איתי כל הימים.

רציתי להודות מכל הלב לאלו שמסרו נפשם בעדי הן ברוחניות הן בגשמיות. להורי אבי מורי אלימלך ואמי מורתי שושנה מלכה טיסר עמו"ש, ולהורי אשתי ר' יהודה לייב ומירא פייגא נומרק עמו"ש, יה"ר שירונו נחת מכל המשפחה ויצליח בכל מעשיהם.

ולמורי בישיבה קטנה הרה"ג י. כהן שליט"א, והרה"ג מ. פיין שליט"א. בישיבת אור ירושלים הרה"ג מ.ח. סוסבסקי שליט"א, הרה"ג ש. וגנר שליט"א, הרה"ג י. גרינולד שליט"א, הרה"ג י. קניגסברג שליט"א, והרה"ג א. בלנסון שליט"א. בישיבת נר ישראל הרה"ג צ. ברקוביץ שליט"א. בכולל שערי מבשרת הרה"ג ידידיה ברזון שליט"א. ובכולל תולדות צבי הרה"ג א. סקלר שליט"א. שתזכו להמשיך בעבודתיהם הקדושים לאורך ימים ושנים.

ברכה מיוחדת למורינו הרה"ג מרדכי גולדשטיין שליט"א מרא דאתרא דשכונת משכנות יעקב שנתן מזמן היקר שלו לקרוא את הקונטרס.

הרבה תודות לר' נפתלי קפלן שליט"א על העריכה המקצועית שלו בקונטרס הזה.

אני מודה מאד לידידי ר' יחיאל אסטרוי שליט"א ור' עזרא לוסטיג שליט"א שהאירו את הקונטרס בהערותיהם החשובות.

תודה רבה להורי אשתי ר' יהודה לייב ומירא פייגא נומרק עמו"ש על שהולידו את אשתי ועידדו אותנו תמיד.

"אשה יראת ה' היא תתהלל" תודה לאשתי חנה שינא חיה שתחי' שהקלידה וסידרה את הקונטרס הזה ותמיד היתה לעזר כנגדי בכל מה שעשיתי. ה' יברך אותה ואתנו לראות רוב נחת אמיתית מכל צאצאנו ומצאצאי צאצאנו, אכ"ר. הפירוש על ספר יונה הודפס לעילוי נשמת מורי וזקני ר' יצחק בער בן ישראל נתן נטע זצ"ל, שלימד את כולנו עבודת ה' בצניעות ובמסירות. והפירוש על מגילת רות הודפס לעילוי נשמת אשתו החשובה מורתי וזקנתי פייגע בת יעקב ע"ה, שלימדה אותנו מה זו שמחת החיים דהיינו לתת לאחרים. יהי זכרם ברוך.

* * *

מלכות ישראל שהיא מלכות בני יוסף מבוססת על צדקות, שיוסף נקרא צדיק שקיומם תלוי בצדקותם. אבל מלכות יהודה מבוססת על הודאה והתבטלות (ב"ר עא:ה), (ע' לקמן בפירוש למגילת רות עוד בענין מלכות יהודה) כמבואר בספר שבת מלכתא (עמ' פ"ה, בשם "כל ספרי העבודה" ע"ש). ואיתא שם שצדקות היא הכנה להודאה. לכן יוסף קדם ליהודה במצרים ומשיח בן יוסף קודם למשיח בן דוד ומידת יוסף היא מידת הששי וזה הכנה לשביעי שהיא שבת קודש מידת דוד המלך ע"כ. (לכן שמתי את הפירוש לספר יונה לפני הפירוש למגילת רות, וראיתי בספר עשרה מאמרות (חקור הדין ח"ד פט"ו) שיונה קודם לדוד בכ"ד ברכות של תענית גשמים כמו שכתוב במסכת תענית (דף טו.) מפני שיונה על השישית ודוד ושלמה על השביעית עכ"ל.)

ונראה אפילו כשהקב"ה רוצה להעניש את בני", האומה שרוצה לנצח את בני" צריכה איזו זכות. יונה הנביא שהוא נשמת משיח בן יוסף (כמובא במדרש תלפיות, סדר הדורות בשם האריז"ל) לא רצה לתת זכות לאשור. לנבוכדנצר הייתה זכות שהיה מבטל עצמו ומודה לה'. וזה לשון הגמרא בסנהדרין (צב:) "א"ר יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע (נבוכדנצר) שאלמלא בא מלאך וסטרו על פיו ביקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהילים" ע"כ, לכן היה לו כח נגד מלכות בית דוד להחריבה. אבל אשור, אע"פ שחזרו בתשובה לא מצינו שביטלו עצמם לה' כמו שעשה נבוכדנצר ולכן כוחם היה רק נגד מלכות ישראל להגלות אותם אבל נגד מלכות יהודה נכשלו במלחמה בימי חזקיהו.

מצינו את עניין התשובה בכל האבות של משיח בן דוד. יהודה הודה לתמר כמו שנאמר "צדקה ממני" (בראשית לח:כו), וגם התכפר לו חלקו במכירת יוסף כשלקח את האחריות על בנימין מה שלא עשו שאר האחים. איתא במסכת ב"ב (צא.) שבעז זה איבצן שכל בניו ובנותיו מתו מפני שלא זימן את מנוח (אבי

שמשון) למשתאות שלהם כי לא היה למנוח ממה ליפרע לו, ואח"כ חזר בו וריחם על רות שלא היתה לה ממה ליפרע לו. רות נתגיירה, נעמי חזרה מארץ נכר אחרי שחטאה בעזיבת ארץ ישראל, וכן דוד עשה תשובה על חטא בת שבע. תשובה קשורה להתבטלות והודאה שהרי התשובה צריכה חרטה ויודוי. עם כל זה למה ה' שלח את יונה שהוא נשמת משיח בן יוסף להחזיר את נינוה בתשובה ולא את משיח בן דוד. "ל שהאבות של בית דוד זכו לתשובה בסייעתא דשמיא, כמו התשובה שדיברו עליו חז"ל (שיר השירים רבה ה:ב) "אמר הקב"ה לישראל בני פיתחו לי פתח אחד של תשובה כחודו של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרנרת נכנסים בו" עכ"ל, וזהו בזכות ההתבטלות שלהם לה'. מעלה זו אינה שייכת לאומות העולם, אלא הם זוכים לעשות תשובה רק במידת הדין, וזו היא מידת יוסף. וההסבר, אמרנו שיוסף נקרא צדיק מפני שתמיד היה צדיק אפילו כשהיה קשה מאד, וזה היה עצם הקיום שלו שעל כל סטייה קטנה מצדקותו הטהורה נענש בחומרה. והיינו, מפני שדיבר לשון הרע על אחיו אע"פ שהתכוון לתועלת, נמכר לעבד וישב בבית הסוהר עשר שנים. כשבטח בשר המשקים ישב שם עוד שנתים. מפני שלא מיחה כששמע מאחיו שקראו לאביו "עבדך" (בראשית מג:כח), נפטר עשר שנים לפני זמנו אע"פ שהיה לו סיבה כדי שלא יכירו אותו. משא"כ ביהודה שחטא במכירת יוסף ובמעשה תמר, עשה תשובה ונתכפר ולא מצינו שנענש על חטאיו. לכן יוסף שהוא מידת הדין היה מלך על הגוים במצרים ומשיחו יעסוק עם אומות העולם. דהיינו יונה עם נינוה, ומשיח בן יוסף עם גוג ומגוג. אנשי נינוה רק עשו תשובה ע"פ מידת הדין ואפילו סתרו בנין על מנת להוציא ממנו קורה גנובה (תענית יז). אבל לא הודו במלכות ה' אלא המשיכו לעבוד עבודה זרה (מלב"ם). הרמ"ע מפאנו כתב בעשרה מאמרות (חקור הדין ח"ה פ"א) שהתשובה של נינוה היה ע"פ "דין תורה". כלומר שע"פ תורה שבכתב באמת חייב להוציא קורה מהבנין ורק בתורה שבעל פה יש "תקנת השבים" ולא צריך לסתור את הבנין כדי להוציא ממנו קורה אחת (ב"ק צה.). ידוע שאומות העולם שייכים רק לתורה שבכתב שזה דין (מידתו של משה רבינו הייתה יקוב הדין את ההר והוא היה סרסור תורה שבכתב), ולא תורה שבעל פה שזה רחמים, כדאיתא על הפסוק (משלי א: ח ורש"י שם) "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך" "תורת אמך" זו תורה שבעל פה ע"כ, שהאם תמיד מרחמת יותר מהאב. לכן היה מתאים שרק משיח בן יוסף ילך לנינוה להחזירם בתשובה.

הקדמה

מנהג ישראל לקרא את "ספר יונה" ביוה"כ במנחה וצריך להבין במה קשור דווקא ספר יונה לזמן החשוב כ"כ. כידוע, ספר יונה שייך לעניני תשובה וכפרה, אבל יש הרבה פרקי נביאים שמדברים על תשובה. יותר מזה, הרי כל חודש אלול ועשי"ת אנו עוסקים בתשובה ומדוע מחכים עד מנחה של יום כיפור שהיא סוף ימי התשובה לקרוא אותו.

נראה לומר שקריאה זו היא כנגד "ויחל" שקוראים במנחה בשאר תעניות, שכתוב בו "ויחל משה" (שמות לב:יא) וביונה כתוב "ויחל יונה" (ג:ד). וגם כתוב ביונה "וינחם האלוקים על הרעה אשר דיבר לעשות להם" (ג:י). וב"ויחל" כתוב "וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו" (שמות לב:יד). אבל יש הבדל, ב"ויחל" כתוב "וינחם ה'" מידת הרחמים ואילו לגבי אומות העולם כתוב "וינחם אלוקים" שזוכים רק במידת הדין.

וכן משמע בספר מגלה עמוקות (ר"ו, רנ"ב) שמשירתו של יונה הייתה רק במידת הדין. שכתב שם, שנשמת יונה היא משיח בן אפרים ואפרים דגלו תשרי והוא ימי הדין ע"כ. והנה לישראל יש זכות אבות משא"כ הגוים, וכן מצינו ב"ויחל" שמה התפלל בעד עם ישראל בזכות אבות וזכו לרחמים. ואולי מפני זה קוראים יונה ביוה"כ להראות גדלות היום שהוא יום הרחמים, יום שבו זכו ישראל לקבל לוחות שניות בעבור תפילת משה הנ"ל, לאפוקי מניוה שהיו צריכים לעשות תשובה ע"פ דין בלי רחמים. ועוד שלא כתוב שבנ"י עשו תשובה על חטא העגל, אלא רק נאמר שה' ניחם מלהרגם, בזכות תפילת משה. משא"כ בניוה רק אחרי תשובתם ניחם ה' מלהרגם וזה רמז לעיצומו של יוה"כ שמכפר מעצמו מלבד התשובה (ע' יומא פה:).

עוד אפ"ל בקשר של ספר יונה ליוה"כ. יונה חי במעי הדגה כמו מלאך, במקום שא"א לאדם לחיות וכן אנחנו ביוה"כ כמו מלאכים שלא אוכלים ולא שותים לא נועלים נעלים, ושאר העינויים.

המלבי"ם בפירושו לספר יונה מסביר שאנשי נינוה שבו רק מגזל ועדיין המשיכו לעבוד ע"ז. ללמדינו בא, שאפילו אם הגיע מנחה של יום הכיפורים ועדיין לא עשה תשובה ישוב לפחות בדבר אחד ויתכפר.

כמו שספר יונה קשור ליוה"כ הוא גם קשור לחג הסוכות. יונה בנה סוכה לצל (ד:ה), וקיבל נבואתו בשמחת בית השואבה (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א). יונה נשמת משיח בן יוסף שעתידי ליהרג במלחמת גוג ומגוג, ובשבת חוה"מ סוכות קוראים הפטרת גוג ומגוג מפני שזה עתיד ליקרות בהושענא רבה. יונה הבטיח שהוא ישחט את הליתן ככתוב (ב:י): "אשר נדרתי אשלמה" (פרקי דר' אליעזר פ"י), וכשיוצאים מהסוכה אנו מתפללים שנזכה לעתיד לבא לישב בסוכת עורו של ליתן.

ואולי קוראים ספר יונה במנחה של יוה"כ שזה סמוך לסוכות, כיון שספר יונה קשור גם ליוה"כ וגם לסוכות.

תור יפה

פרק א

א וַיְהִי, דְּבַר יְהוָה, אֶל יוֹנָה בֶן אֲמֵתַי, לֵאמֹר. ב קוּם לֵךְ אֶל גִּינוּחַ, הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרֵא עָלֶיהָ: כִּי עָלְתָה רַעְתָּם, לִפְנֵי. ג וַיִּקָּם יוֹנָה לְבָרַח תְּרִישִׁישָׁה, מִלְּפָנֵי יְהוָה; וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצֵא אֲנִיָּה בָּאָה תְּרִישִׁישׁ, וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לְבוֹא

ג) ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ה'. יונה הנביא ברח מלפני ה' מפני שלא רצה להחזיר את הגויים בתשובה כדי שלא יהא קטרוג על עמ"י אם הם לא יעשו תשובה (רש"י רד"ק ועוד). אבל מ"מ נראה שיונה טעה והיה לו ללכת לנינוח כמו שציווהו ה'. אולי אפשר לפרש את הטעות של יונה על פי מה שכתוב בספר "תקנת השבים" לר' צדוק הכהן (עמ' כ"א), שמישיח רק ילמד תורה ומצוות לאומות העולם, אבל עם ישראל לא צריכים לזה משום שהם לומדים מה' כי אין לנו מלך אלא אתה ע"כ. וכיון שיונה הוא משיח בן יוסף היה צריך להחזיר הגוים בתשובה שזה מטרת המשיח.

איתא בירושלמי סוכה (פ"ה ה"א כ"ב:): יונה מעולי הרגל היה וקיבל נבואתו בשמחת בית השואבה. וזה מתאים לסוכות שהוא יו"ט גם לאומה"ע שאנו מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם. לכן קיבל שליחותו לאומה"ע בשמחת בית השואבה. (אח"כ מצאתי את זה בספר דרשות בית ישי סכ"ו הערה מ"ז.)

איתא בביאור הרד"ל לפרקי דר' אליעזר שיונה ברח אל הים למקום הס"א ודינים קשים שחשב ששם אין כבודו שורה ולא ידבר ה' אליו. וצ"ב למה חשב יונה ככה הלא בקריעת ים סוף נגלה כבוד ה' שראתה שפחה על ים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי.

אולי חשב יונה שבקריעת ים סוף היה גילוי שכינה רק לישראל ולא למצרים ואדרבא המצריים חשבו שזה תופעת טבע לכן רדפו אחרי בני"י לתוך הים. ורק כשהסיר ה' את אופן מרכבותיו וינהגיהו בכבדות המצריים אמרו "אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים" (שמות יד:כה). מוכח שלא ראו המצריים את גילוי השכינה שראו ישראל ורק מפני הקושי במלחמה שלא כדרך הטבע ידעו שה' נלחם לישראל. לכן חשב יונה ללכת לאניה שנאמר במדרש שהיו שם משבעים אומות ולא יתגלה אליו ה' כבודו בנבואה ולא יצטרך ללכת לנינוח. וכך היה שלא בא ה' אל יונה בנבואה כשהיה באניה אע"פ שנרדם וכל הנביאים קיבלו נבואתם בשינה (חוץ ממשח רע"ה), אלא שה' הכריח את יונה לחזור אל היבשה כדי לקבל הנבואה על נינוח.

עִמָּהֶם תִּרְשִׁישָׁה, מִלִּפְנֵי יְהוָה. ד וַיְהוּהָה, הִטִּיל רוּחַ גְּדוּלָה אֶל הַיָּם, וַיְהִי סַעַר גְּדוּל, בַּיָּם; וַהֲאֵנִיָּה, חֲשָׁבָה לְהִשָּׁבֵר. ה וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים, וַיִּזְעֻקוּ אִישׁ אֶל אֱלֹהָיו, וַיִּטְלוּ אֶת הַפְּלִים אֲשֶׁר בְּאֵנִיָּה אֶל הַיָּם, לְהִקַּל מֵעֲלֵיהֶם; וַיּוֹנֶה, יָרַד אֶל יָרְכָתִי הַסְּפִינָה, וַיִּשְׁכַּב, וַיִּרְדָּם. ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רֵב הַחֲבִל, וַיֹּאמְרוּ לוֹ מַה לָּךְ

ויתן שכרה. איתא בגמרא נדרים (לה.) כל הנביאים היו עשירים מנלן, ממשחמאל מעמוס ומיונה שכולם לא נהנו משל אחרים כלום, מהפסוק "ויתן שכרה" למדו על עשירותו של יונה ששילם את שכר כל האניה. ונראה שיש עוד קשר בין הנביאים האלו שכולם לא רצו לקבל שליחותם. משה דכתיב "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד:ג) שמואל דכתיב "איך אלך ושמע שאול והרגני" (שמואל א ז:ב) עמוס דכתיב "לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי" (עמוס ז:ד). ויונה דכתיב "ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ד'" (א:ג). זה הוא גופא מידת העשירות כדאיתא במשנה (אבות פ"ד מ"א) "איזהו עשיר השמח בחלקו" שאינו רוצה עוד ועוד אלא שמח במצבו ובתפקידו.

אפשר לומר שאנשי נינווה שמעו אל יונה רק לגבי חזרה מגזל, כמו שכתב המלבי"ם שרק חזרו מגזל אבל עדיין היו עובדים לע"ז. מפני שיונה עצמו לא היה נהנה משל אחרים וזו מדרגה גבוהה בזהירות בממון חבירו, אבל לגבי בין אדם למקום ראינו שיונה ניסה לברוח מה' לכן לא שמעו אליו והמשיכו לעבוד ע"ז. משא"כ המלחים, חזרו בתשובה גמורה אפילו בבין אדם למקום ונתגיירו (ילק"ש תק"נ ס"א) משום שיונה אמר להם בפירוש (א:ט) "ואת ה' אלקי השמים אני ירא", שאע"פ שהוא בורח מלפני ה' הוא ירא אותו.

ה) ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם. המלבי"ם פירש שיונה ירד למקום הנמוך שבספינה כלשון ספון בתוך המים כדי שיחדרו המים שם תחילה ויטבע וימות שם, והאברבנאל פירש שהכין עצמו למיתה שהשינה אחת מששים במיתה (ברכות נז:).

ע"ל שכמו שאמרו על משה רע"ה שכשנתנו אותו בתיבה אמרו איצטגניני פרעה שהגואל במים גם יונה כיון לירד לתוך המים כלומר לתוך חלק האניה שבתוך המים והלך לישון שיחשב כמיתה כדי להציל את האניה וכיון שזה לא הועיל לו אמר "שאוני והטילני אל הים" (א:ב). וקשה בשלמה באיצטגניני פרעה אפשר לומר שהם טעו בין משה בתיבה שבתוך המים לתינוקות שנזרקו למים, אבל מה אפשר לומר ביונה שחייב עונש לה' וידע "שבשלי הסער הגדול הזה עליכם" (א:ב) והלא אין טעות כלפי שמיא ואיך חשב יונה ש"יצא" העונש של הטלה אל הים, בירכתי הספינה. ואולי אפשר לומר שיונה ידע ברוח קדשו שיחיה בתוך הים רק שלא ידע שיחיה במעי הדג וחשב שיחיה בירכתי הספינה ודיו.

נָרְדָם; קוּם, קְרָא אֶל אֱלֹהֶיךָ אֹרְלִי יִתְעַשֶׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ, וְלֹא נֹאבֵד. ז
 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, לָכוּ וְנִפְּלֵה גּוֹרְלוֹת, וְנִדְעָה, בְּשִׁלְמֵי הַרְעָה הַזֹּאת לָנוּ;
 וְנִפְּלוּ, גּוֹרְלוֹת, וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל, עַל יוֹנָה. ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה נָא לָנוּ, בְּאִשֶּׁר
 לָמִי הַרְעָה הַזֹּאת לָנוּ: מֵה מְלֹאכְתְּךָ, וּמֵאַיִן תְּבוֹא מֵה אֲרֻצָּה, וְאִי מִזֶּה עִם
 אֲתָה. ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, עֲבְרֵי אֲנֹכִי; וְאֵת יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, אֲנִי יֹרָא, אֲשֶׁר
 עָשָׂה אֵת הַיָּם, וְאֵת הַיַּבְשָׁה. י וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
 מֵה זֹאת עָשִׂיתָ: כִּי יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים, כִּי מִלְּפָנֵי יְהוָה הוּא בָרַח כִּי הִגִּיד, לְהֵם.
 יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֵה נַעֲשֶׂה לָּךְ, וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵינוּ: כִּי הַיָּם, הוֹלֵךְ וְסֹעֵר. יב
 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, שְׂאוּנִי וְהִטִּילְנִי אֶל הַיָּם, וַיִּשְׁתַּק הַיָּם, מֵעֲלֵיכֶם: כִּי יוֹדֵעַ אֲנִי,
 כִּי בְשִׁלְי, הִסְעַר הַגְּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם. יג וַיַּחֲתְרוּ הָאֲנָשִׁים, לְהִשִּׁיב אֶל הַיַּבְשָׁה
 וְלֹא יָכְלוּ: כִּי הַיָּם, הוֹלֵךְ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם. יד וַיִּקְרָאוּ אֶל יְהוָה וַיֹּאמְרוּ, אָנָּה יְהוָה
 אֵל נָא נֹאבְדָה בְּנַפְשׁ הָאִישׁ הַזֶּה, וְאֵל תַּתֵּן עֲלֵינוּ, דָּם נְקִיא: כִּי אֲתָה יְהוָה,
 כְּאֲשֶׁר חִפְצָתָ עָשִׂיתָ. טו וַיִּשְׂאוּ, אֵת יוֹנָה, וַיִּטְלְחוּ, אֶל הַיָּם; וַיַּעֲמֵד הַיָּם,

ז) ויפילו גורלות. עיין מש"כ בקונטרס מנות יפה על מגילת אסתר בענין גורלות, שגורל הוא סמל הטבע היפך השגחה פרטית ומפני זה הקב"ה משתמש דוקא בגורל להראות לנו שאפילו בדבר זה הוא מנהיג את העולם. וכן אצל יונה שחשב לברוח מההשגחה המיוחדת שיש לה' על עמו ע"י הנבואה, אמר לו ה' שאפילו בהשגחה הנסתרת שהוא הגורל עדיין הוא משגיח עליו. בקונטרס שם ביארנו שכל זמן שהולכים מהשגחה גלויה להשגחה יותר נסתרת יש גורל. מכאן לכאורה נראה להיפך, שהרי היה נס גלוי מיד אחרי הגורל בזה שיונה חי במעי הדגה שלשה ימים. ונ"ל שאי"ז קושיא, שכאן המעבר מהשגחה גלויה לנסתרת היא בכך שיונה היה בורח מנבואה שהיא השגחה יותר גלויה אפילו מנס גלוי שהרי בנבואה ה' מדבר אליו באופן ישיר.

יב) שאוני והטילוני אל הים. מדוע אמר יונה למלחים להטיל אותו אל הים. נ"ל כיון שנשמת יונה היא נשמת משיח בן יוסף, רצה יונה לאבד את עצמו (ילקוט תק"נ) בידי הגויים כדי לקיים בעצמו הריגת משיח בן יוסף ואשור יהיה במקום גוג ומגוג שהם יגרמו הריגת משיח בן יוסף, חזקיה יהיה משיח בן דוד שינצח את אשור. וכן היה ראוי להתרחש כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צד.) "ביקש הקב"ה לעשות חזקיה משיח וסנחריב (מלך אשור) גוג ומגוג אלא דחזקיה לא אמר שירה לפני ה'". וגם י"א שמלך נינוה שבספר יונה הוא סנחריב (אגדת בראשית פ"ב). (מצינו מקור שרצו להביא משיח ע"י הריגת משיח בן יוסף בספר יערות דבש דרוש י"א ד"ה "וכן היה", שכתב שאחי יוסף דנו להרוג את יוסף לקיים הריגת משיח בן יוסף ויהודה יהיה משיח בן דוד.)

מִזְעָפוֹ. טז וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים יָרָאָה גְדוּלָּהּ, אֶת יְהוָה; וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח, לַיהוָה, וַיִּדְרֹוּ, וַיִּדְרִים.

פרק ב

א וַיִּמַן יְהוָה דָּג גְּדוֹל, לִבְלֹעַ אֶת יוֹנָה; וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג, שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה

(א) וימן ה' דג גדול. למה ה' שלח דוקא דג להציל את יונה ולא משהו אחר. נראה שיונה פחד שאם אשור יחזרו בתשובה יחרב כל כלל ישראל. וימן ה' דג גדול, הקב"ה שלח דג גדול לבלעו כדי לרמז לו לפסוק "וידגו לרוב" (בראשית מח:טו) שבני יוסף נמשלו לדגים וכל שליחותו וכל הגזירה רק על עשרת השבטים שבני יוסף בראשם. וכן היה שאשור רק הגלו את עשרת השבטים. ואפשר שיונה עצמו רמז לזה דכתיב "אך אוסיף להביט אל היכל קדשך" (ב:ה) שאחרי שיצא ממעי הדג עוד תהיה אפשרות ללכת לבית המקדש שנמצא בחלקו של מלכות יהודה. אע"פ שיונה היה מעשרת השבטים והיה נשמת משיח בן יוסף היה גם קשור לבית המקדש שהיה מעולי הרגל וקיבל נבואתו בשמחת בית השואבה (ירושלמי שם).

אולי בדרך רמז אפשר לומר שכל מטרת בריאתו של יונה היתה לשם הליכתו לנינוה ע"פ מה שאמרו חז"ל במדרש (ילקוט תקנ) שהדג היה מזומן ליונה מששת ימי בראשית כמו שכתוב "וימן ה' דג". והנה נינוה אותיות יונה בתוספת האות "נון" ו"נון" בארמית פירושו דג, נמצא שיונה עם דג יוצא "נינוה" וא"כ הפסוק הרומז על הכנתו של הדג מששת ימי בראשית מרמז גם על בריאתו של יונה.

בפרקי דר' אליעזר (פ"י) מובא מעשה המעורר פליאה, שהדג שבלע את יונה אמר לו שבא יומו להיאכל ללוייתן, יונה הראה בריתו ללוייתן וזה ברח ממנו. הוסיף יונה ואמר ללוייתן שבימות המשיח הוא יהרוג אותו ע"כ. ונראה לבאר ע"פ מה שמצאתי בספר יערות דבש (דרוש א' ד"ה אבל באמת), שהלוייתן הוא היצר הרע של עריות ע"כ ברח מיונה כשראה את בריתו. וזהו ע"פ מה שכתוב בחז"ל (מובא בבית יוסף יו"ד סימן ר"ס) שאברהם אבינו עומד בפיתחו של גהינום ואומר שכל מי שיש לו ברית מילה לא נכנס חוץ ממי שבעל נכרית או משך בערלתו ע"כ. וא"כ כיון שיונה הוא נשמת משיח בן יוסף ויוסף הצדיק עמד בניסיונו עם אשת פוטיפר ושמר על בריתו, זה נתן כח במשיחו (יונה) נגד היצר הרע של עריות (הלוייתן).

לילות. ב ויתפלל יונה, אל יהוה אלהיו, ממעי, הדגה. ג ויאמר, קראתי מצרה לי אל יהוה ויענני; מבטן שאול שועתי, שמעת קולי. ד ותשליכני מעולה בלבב ימים, ונהר יסבבני; כל משבריך וגליך, עלי עברו. ה ואני אמרתי, נגרשתי מגד עיניך; אך אוסרף להביט, אל היכל קדשך. ו אפפוני

בעצם העניין שהלוינתן הוא היצר הרע של עריות. אפשר לומר, דהנה הוא הדג הגדול ביותר והדגים הרי קיבלו ברכה מיוחדת של "פרו ורבו" (בראשית א:כב) וא"כ יש בו את הכח הגדול ביותר של "פרו ורבו" וזה מביא לעריות. כנגד זה, בני יוסף נתברכו ב"וידגו לרב" (בראשית מח:טז), ומשיח בן יוסף שבא משבט אפרים שנקרא על שם פריה ורביה ככתוב "כי הפרני אלוקים בארץ עניי" (בראשית מא:גב), הוא ינצח לעתיד לבא את היצר הרע דעריות בכוחו של יוסף הצדיק ששמר על בריתו.

ה,ו) להביט אל היכל קדשך. ואפפוני מים עד נפש תהום. הנה מצינו שחיי יונה הנביא קשורים ב"תהום", וכן מצינו גם בחיי נח ובחיי יוסף הצדיק שאף הם קשורים ב"תהום" וקשורים גם לחיי יונה. עלינו להבין מה עניין התהום ומה הקשר בין דברים אלו.

ונבאר בע"ה, יונה קיבל רוח הקודש בשמחת בית השואבה (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א) שבה מנסכים מים בשיתין היוורדים עד התהום כדאיתא בסוכה (גג.) ושם בסוגית שמחת בית השואבה מדובר במשיח בן יוסף (שהוא נשמת יונה כנזכר לעיל) ובשיתין. יונה אמר לדג להראות לו התהום (פרקי דר' אליעזר פ"י). יונה ראה את התהום ממעי הדג, ובילקוט שמעוני (תק"ג) מובאת מחלוקת אם היה ליונה אור דרך עיני הדג כחלונות או דרך אבן טובה.

בנח מצינו קשר ל"תהום" וליונה הנביא. במבול כתוב "נבקעו כל מעיינות תהום" (בראשית ז:יא), ונחלקו שם אם הצוהר בתיבה היה חלון או אבן טובה (בראשית ו:טז ורש"י שם). והנה "תיבה" במספר קטן (12) בגימטריה "דגה" (12). דבר משותף נוסף שבין נח ויונה, ששניהם לא השתדלו להחזיר את הגויים בתשובה כפי שהיה מוטל עליהם. המפרשים מקשים על הכתוב "ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה" (בראשית ח:ט, וע' רמב"ן שם) למה לא מצאה מנוח בארץ ישראל שלא ירדו גשמי המבול שם, ואין לומר שנתגלגלו המים משאר ארצות לא"י, שהרי א"י גבוהה משאר ארצות. אלא נראה שפתח התהום הנמצא תחת המזבח (כמבואר בסוכה גג.) נפתח ככתוב "נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו" בתהום כתוב "כל" משמע אפילו בא"י אבל בארובות השמים לא כתיב "כל". לכן אע"פ שגשמי המבול לא ירדו בא"י, אעפ"כ היה שם מים מהתהום. ואח"כ היונה הביאה "עלה זית טרף בפיה" (בראשית ח:יא). וז"ל המדרש (ב"ר לג:1) "ויוסף שלח את היונה ותבא אליו היונה...טרף בפיה" מהו "טרף" קטיל היך מד"א "טרוף טורף יוסף" (בראשית לז:לג) ע"כ. מבואר במדרש שיוסף קשור ליונת נח.

מִים עַד נֶפֶשׁ, תַּהוֹם יִסְבְּבֵנִי; סוּף, חֲבוּשׁ לְרֹאשִׁי. זֶלְקָעֵבִי הָרִים יַרְדֵּתִי,
הָאָרֶץ בְּרַחֵיקָה בְּעֵדֵי לְעוֹלָם; וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיִּי, יְהוָה אֱלֹהֵי. ח בְּהַתְעַטֵּף עָלַי
נֶפְשִׁי, אֶת יְהוָה זָכַרְתִּי, וַתְּבוֹא אֵלַי תְּפִלָּתִי, אֶל הַיָּם קְדָשְׁךָ. ט מְשֻׁמְרִים,

נראה שגם יוסף קשור ליונה בן אמיתי ולמי התהום. הזכרנו לעיל בשם האריז"ל שיונה הוא משיח בן יוסף. נתבונן ונראה כי יש דמיון רב בין יוסף ובין יונה במה שהתרחש להם. שניהם הושלכו למקום עמוק שא"א לחיות שם ונעשה להם נס וחיו. שניהם נשלחו לדרוש בשלום אויביהם. יוסף הופשט מכותנתו ובדומה לזה יונה נשרפו בגדיו ושערו מהחום במעי הדג (ילק"ש תק"נ ס"ד). ובשניהם, כשראה אותם הים הפסיק ממהלכו, ביוסף הים סוף נקרע, וביונה הים עמד מזעפו כשהורידוהו אל הים. בברכת יוסף נאמר "ברכת תהום רבצת תחת" (בראשית מט:כה).

המבואר מכל זה שיונה, נח ויוסף קשורים זה בזה וכולם קשורים במי התהום. ואולי אפשר לבאר את העניין ע"פ מה שמצאתי בספר דרשות בית ישי (סכ"ה) בהסבר למדרשים (ב"ר ב,ב; ה:ד), שהתחתונים (הארץ והמים) לא רצו להיפרד מה', אך ה' גזר עליהם ליטרד בגלות. נמצא שהארץ והמים היו הראשונים שגלו מה' לטובת העולם שלא מרצונם שהרי א"א לעולם בלי מי התהום. ללמדינו בא שלפעמים צריכים ללכת לגלות אע"פ שלא רוצים ע"כ. וכן מצינו ביוסף שנטרד מבית אביו והיה ראשון שירד לגלות מצרים והיה זה שלא מרצונו אך היה זה לטובת העולם שפרנס את העולם בשנות הרעב. וכן ביונה נטרד במעי הדגה, הוא לא רצה ללכת לניווה מפני שזה גרם לגלות עשרת השבטים וה' רצה את זה לתועלת העולם שהציל את ניווה עיר הגדולה. וכן אמר ה' ליונה "ואני לא אחוס על ניווה עיר הגדולה אשר יש בה הרבה מיב' רבו אדם...ובהמה רבה" (ד:יא). איך לא אחוס על עיר גדולה בעולם. אף נח נטרד בתיבה ולא רצה ליכנס עד שדחפו ה' (בראשית ז:ז ורש"י שם), וגם זה היה לטובת העולם שע"י שהציל את משפחתו וכל החיות עמו, המשיך העולם לאחר המבול.

בזוהר הקדוש סוף פרשת פינחס מבואר שניסוך המים שאנו מנסכים בסוכות שיורדים לתהום הוא עבור אומות העולם כמו השבעים פרים שאנו מקריבים בסוכות ע"כ. וידוע שאחת ממטרות גלות עם ישראל היא להחזיר את הגוים בתשובה (כלומר שאם היינו בדרגה הראויה היינו מהווים מארצנו דוגמא לגויים בלי ללכת אליהם, אבל כיון שחטאנו נגזר עלינו להיות טרודים בגלות וללכת אל הגויים ללמדם דרכי ה' (ע' העמק דבר במדבר יד:כא ד"ה וימלא), ואלו היו המשימות של נח ויונה. ואפילו יוסף שייך לענין זה שבספר תפארת תורה עה"ת עמ' ז' מסביר שגם יוסף מטרתו בגלות היא להביא את הגויים תחת מלכות ה'. יוסף קנה את כל הגויים לעבדים בשנות הרעב וזהו כדי שבימי משיח בן יוסף הגויים יהיו כבר תחת שליטת ישראל ויביא להתגלות מלכות ה' ע"י משיח בן דוד.

הבלי שוא חסדים, יעזבו. י ואני, בקול תודה אזבחה לך, אשר נדרתי, אשלמה: ישועתה, ליהוה. (ס)
 וא ואמר יהוה, לדג; ויקא את יונה, אל היבשה. (פ)

פרק ג

א ויהי דבר יהוה אל יונה, שנית לאמר. ב קום לך אל נינוה, העיר הגדולה;

ויקרא אליה את הקריאה, אשר אנכי דבר אליך. ג ויקם יונה, וילך אל נינוה כדבר יהוה; ונינוה, היתה עיר גדולה לאלהים מהלך, שלשת ימים. ד ויחל יונה לבוא בעיר, מהלך יום אחד; ויקרא, ואמר, עוד ארבעים יום, ונינוה נהפכת. ה ויאמינו אנשי נינוה, באלהים; ויקראו עום וילבשו שקים, מגדולם ועד קטנם. ו ויגע הדבר, אל מלך נינוה, ויקם מכסאו, ויעבר אדרתו מעליו; וכס שק, וישב על האפר. ז ויזעק, ויאמר בנינוה, מטעם המלך וגדליו, לאמר: האדם והבהמה הבקר והצאן, אל יטעמו מאומה אל ירעו, ומים אל ישתו. ח ויתכסו שקים, האדם והבהמה, ויקראו אל אלהים, בחזקה; וישבו, איש מדרכו הרעה, ומן החמס, אשר בכפיהם. ט מי יודע ישוב, ונחם האלהים; ושב מחרון אפו, ולא נאבד. י וירא האלהים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה; וינחם האלהים, על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה.

ד) ונינוה נהפכת. כתוב בהגה ברש"י שלא כתוב נחרבת כי נהפכת משמש שתי לשונות רע וטוב אם לא יעשו תשובה נחרבת ואם יעשו תשובה אז נהפכת קאי על אנשי נינוה שיהפכו מרעה לטובה ע"כ. וכן במגילת אסתר שכתוב "ונהפוך הוא" שע"י תשובה נהפכו היהודים לטוב וניצולו, וגם בשמחת פורים כתוב "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב לעשות אותם ימי משתה ושמחה" (ט:כג) מפני ששמחת פורים יכול להיות לטוב או למוטב יום של דביקות בה' וביטול הגוף או יום של הנאת גשמי שכרות והוללות שאין כמותה.

פרק ד

א וַיִּרַע אֶל יוֹנָה, רָעָה גְדוֹלָה; וַיִּחַר, לוֹ. ב וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר, אָנָּה יְהוָה הֲלוֹא זֶה דְבָרִי עַד הָיִיתִי עַל אֲדָמְתִי עַל פֶּן קִדְמָתִי, לְבָרַח תִּרְשִׁישָׁה: כִּי יָדַעְתִּי, כִּי אַתָּה אֵל חַנוּן וְרַחוּם, אַרְךְּ אַפַּיִם וְרַב חַסֵּד, וְנָחָם עַל הָרָעָה. ג וַעֲתָה יְהוָה, קַח נָא אֶת נַפְשִׁי מִמֶּנִּי: ד כִּי טוֹב מוֹתִי, מִחַיִּי. (ס)

ד וַיֹּאמֶר יְהוָה, הִחַיֵּיטְב חֲרָה לְךָ. ה וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן הָעִיר, וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לְעִיר; וַיַּעַשׂ לוֹ שֵׁם סֹכָה, וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בְּצֵל, עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה, מַה יְהִיֶה בְּעִיר. ו וַיִּמַּן יְהוָה אֱלֹהִים קִיקְיוֹן וַיַּעַל מֵעַל לְיוֹנָה, לְהַיּוֹת צֶלַע רֹאשׁוֹ, לְהַצִּיל לוֹ, מִרְעַתוֹ; וַיִּשְׁמַח יוֹנָה עַל הַקִּיקְיוֹן, שִׁמְחָה גְדוֹלָה. ז וַיִּמַּן הָאֱלֹהִים תּוֹלְעַת,

(ה) **ויעש שם סוכה.** הגמרא במסכת עבודה זרה כותבת (ג:.) שלעתיד לבא אומות העולם ירצו לקיים מצוות כדי לקבל שכר והקב"ה ינסה אותם במצווה קלה והיא מצות סוכה. וה' יוציא עליהם את החמה כתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא ע"כ (במפרשים מבואר שהבעיטה נחשבה להם כחיסרון הגדול).

נראה שבדומה לזה עשה ה' ליונה. יונה עשה סוכה וישב תחתיה בצל ואח"כ נאמר "ויהי כזרוח השמש...ותך על ראש יונה ויתעלף" (ד:ח.) (נראה שגם בקיקיון יש איזה קשר לחג הסוכות שנקרא זמן שמחתנו וכאן כתוב "וישמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה" (ד:ו:)). יונה הנביא כמשיח בן יוסף שתפקידו ללחום נגד אומות העולם במלחמת גוג ומגוג יהיה לו כח נגדם בזכות שלא בעט בסוכתו. ולפי מה שהובא לעיל (א:ג.) מר' צדוק הכהן שמשיח בן יוסף צריך ללמד את הגויים לקיים מצוות, כאן מתבאר שהוא צריך ללמד גם איך לא לקיים מצוות כלומר לא לבעוט.

(ו) **וישמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה.** מה מיוחד בקיקיון ששמח בו יונה שמחה כ"כ גדולה, ועוד למה בנה יונה סוכה לראות מה יהיה בעיר הלא כבר כתוב שה' ניחם על הרעה ומה יש עוד לראות.

בספר כד הקמח כתוב שה' הנהיג באילן זה מנהג גן עדן שבו ביום נברא וגידל. יונה הנביא שהוא נשמת משיח בן יוסף שמטרתו כאמור להחזיר את האומות בתשובה לעתיד לבא. מ"מ לא רצה להחזיר את נינוה בתשובה עכשיו שלא יהיה קיטרוג על כלל ישראל שהיו עובדים ע"ז. וכיון שעל כרחו היה צריך ללכת לנינוה רצה לראות אם זה יביא לימות המשיח. וכיון שראה שהקיקיון היה בו מנהג גן עדן חשב שזה סימן שהגיע עקבתא דמשיחא (ואולי גם חשב שהמעשה עם הדג היה התחלת שחיטת הלוויתן שיונה עתיד לשחטו ולעשות סוכה

בַּעֲלוֹת הַשָּׁחַר לַמַּחֲרָת; וַתֵּד אֶת הַקִּיקִיּוֹן, וַיִּבֶשׁ. ח וַיְהִי כְּזֶרַח הַשָּׁמֶשׁ, וַיִּמְן
 אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חַרְיִשִׁית, וַתֵּד הַשָּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה, וַיִּתְעַלֶּף; וַיִּשְׂאֵל אֶת
 נַפְשׁוֹ, לְמוֹת, וַיֹּאמֶר, טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי. ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יוֹנָה, הֲהֵיטֵב חָרָה
 לָךְ עַל הַקִּיקִיּוֹן; וַיֹּאמֶר, הֵיטֵב חָרָה לִי עַד מוֹת. י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶתָּה חֲסַתָּ
 עַל הַקִּיקִיּוֹן, אֲשֶׁר לֹא עֲמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתָּ: שָׁבֵן לִילָה הֲיִהָ, וּבֵן לִילָה אֶבֶד.
 יא וַאֲנִי לֹא אָחוּס, עַל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשָּׂתִּים
 עֲשָׂרָה רְבוּ אָדָם, אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יָמֵינוּ לְשִׂמְאֵלוֹ, וּבִהְמָה, רַבָּה. {ש}

מעוררו) לכן שמח שמחה גדולה. וגידול הקיקיון היה במידת הרחמים שכתוב
 שם ה' ויבושתו במידת הדין שכתוב "אלוקים" (ד: ו-ז). ועכשיו מובן למה אמר
 יונה על הקיקיון "טוב מותי מחי" (ד: ח) שר"ל שאם לא יביא את משיח בחייו
 ע"י החזרת אוה"ע בתשובה אולי יביאו ע"י מותו שעתיד משיח בן יוסף ליהרג
 וזה יביא את משיח בן דוד.

יא) בהמה רבה. רש"י מסביר "בהמה רבה" פירושו בני אדם גדולים ודעתן
 כבהמה. ואפ"ל שהטעם מפני שכתוב "בהמה רבה" ולא בהמות רבות וכדומה,
 משום ש"רבה" אין כוונתו הרבה, אלא גדולה לכן פירושו בהמה גדולה כמו בן
 אדם.

בפרק ד' כתוב "וימן" שלשה פעמים. בפסוק ו' "וימן ד' אלוקים קיקיון",
 בפסוק ז' "וימן האלוקים תולעת", ובפסוק ח' "וימן אלוקים רוח קדים" בשני
 האחרונים כתוב "אלוקים" שהוא מידת הדין שדברים אלו היו קשים ליונה.
 אבל בקיקיון כתוב "ה' אלוקים" שהיה רחמים בתחילה שהקיקיון היה טוב
 ליונה אבל הפך לדין אח"כ כשיבש הקיקיון (אח"כ מצאתי את זה בספר טעמא
 דקרא). משא"כ אצל הדג (ב: א) כתוב "וימן ה' דג גדול" רק שם ה' מידת
 הרחמים. ונראה לבאר הקשר בין הדג לקיקיון שבשניהם כתוב "וימן" שה'
 רצה לומר ליונה, כמו שזימנתי דג להצילך כך זימנתי את הקיקיון, ואת
 התולעת והרוח לטרוד אותך. לכל דבר יש מטרה אע"פ שקשה לך וצריך לחוס
 עליו כמו שחסת על הקיקיון. ואיך אני לא אחוס על נינוה, עיר גדולה כ"כ
 ואע"פ שעתידה להביא פורענות לישראל, מטרתה היא לקיום העולם.

קונטרס תור יפה על מגילת רות הקדמה

בהשתלשלות הדורות אנו מוצאים כי צמיחת מלכות בית דוד קשורה עם מצות יבום. מקורו של בית דוד הוא מיהודה ותמר במעשה יבום ומזה נולד פרץ שבועז נתיחס אליו וקודם לכן יבם אונן את תמר. ובמגילתינו בעז יבם את רות (ע' רמב"ן (בראשית לח:ח) שנושאי יהודה לתמר ובעז לרות היו מדין יבום) וגם כליון יבם את רות קודם שמת (חיד"א בשם ס' חלק בני יהודה).

ביבום יש כמה ענינים, א' שמותר לבא אל אשת אחיו מקרוביו, אע"פ שבדרך כלל זהו איסור מן התורה. ב' ביבום היבם צריך להפקיר את עצמו כביכול להיות במקום אחיו המת והמעשה אינו שלו כלל, ולמרות המעשה הגדול שעשה א"ז בשליטתו, שהרי הזרע נקרא ע"ש האח המת ולא נחשב לצאצאיו וכמו שנאמר באונן (בראשית לח:ט) "וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע והיה עם בא אל אשת אחיו". ג' הקמת שם אחיו המת שלא ימחה שמו.

מכיון שכך אפשר לומר שגם מצד יחוסה של רות יש ענין של יבום, שמעשה לוט עם בנותיו שייך גם הוא לעניין יבום, שממנה נולדו האומות מואב ועמון שבאו מהם רות המואביה, וכן אשת שלמה המלך נעמה העמונית אמו של רחבעם (ב"ק לח:), כיון שכל הדברים האלו נתקיימו במעשה דלוט עם בנותיו. א' לוט בא אל בנותיו, שהן מקרובותיו. ב' לוט, בזמן המעשה לא שלט בדעתו וכלל לא ידע את מה שעשו לו שנאמר "לא ידע בשכבה ובקומה" (בראשית ט:לד,לה). ג' הכוונה היתה להקמת זרע להחיות את העולם שלא ימחה את שם אנוש מהעולם (בראשית ט:לא).

רציתי לבאר את הקשר הזה בין יבום למלכות ע"פ מה שראיתי בס' שבת מלכתא (ח"א פ"א אות ב') בנוגע לשבת קודש. וז"ל מידת המלכות מצידה בעצמותה באמת אין לה שום מדות או הגדרת מידה וכן גם נקראת בלשון חז"ל לית לה מגרמה כלום...אלא כל ענינה להוציא לפועל את המידות העליונות וא"כ זה ממש ענין הלבנה שהיא מצידה אין לה אור והיא רק מוציאה ומגלה לנו את אור השמש...כדכתיב (דה"י א כט:כג) "וישב שלמה על כסא ה'" שלא היה כסא לשלמה כלל אלא כסא ה' וזה ממש מידת המלכות דלית לה מגרמה כלום ורק דרך המלכות מתבטא בעולם שליטת הש"ת עכ"ל.

וכן ביבום, למיבם בעצמו אין מהות וכל ענינו הוא רק להוציא לפועל את כוחות אחיו המת. לכן הותר לו לבא אל קרובתו משום שבאמת זה לא הוא אלא הוא במקום אחיו וגם אין לו הזרע שהכל למען הקמת שם המת. וגם נ"ל שהסיבה שכל המעשים האלו (בנות לוט, תמר ורות) נעשים ביוזמת האשה בגלל שהאיש הוא לא הגורם אלא רק ממלא מקום.

על פי זה אפשר להבין את הקשר בין הקמת מלכות בית דוד ליבום שיבום קשור למלכות ודוד הוא מהות המלכות. הלבנה נקראת "המאור הקטן" (בראשית א:טו) שאין לה אור מעצמה רק דרכה רואים אור השמש. וכן מצינו בדוד שנקרא "קטן" (שמואל א טו:יא) כלומר אין לו כח מעצמו אלא "מראה" לראות

מלכות ה' בעולם שדרכו רואים אור ה'. יה"ר שנזכה לראות באור ה' דרך מלך המשיח בן דוד.

יש שני מידות הפוכות בעולם מידת הצניעות ומידת הפריצות ובשניהם אפשר להשתמש לטוב או ח"ו להפך.

רחל אמנו לה ולזרעה היו מידת הצניעות כדאיתא במגילה דף יג: בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר. ברחל הצניעות היתה שמסרה הסימנים לאחותה, בשאול שלא אמר שנמשח למלך, ובאסתר (אסתר ב:כ) "אין אסתר מגדת מולדתה." (יש להוסיף גם בנימין שאבנו בחושן היה ישפה וחז"ל אומרים ע"ז יש פה ולא הגיד שלא גילה את מכירת יוסף. (ב"ר עא:ה)) בכל המקרים האלו הצניעות הוא למסור נפש לשתוק אע"פ שיש לך מה להגיד, ליתן ולוותר לאחר אע"פ שמגיע לך.

מאיך גיסא יש את מידת הפריצות כמו שמצינו בפרץ בן יהודה שפרץ להיות הבכור אע"פ שאחיו הוציא את ידו קודם, וגם בדין "פורץ לעשות לו (למלך) דרך" (סנהדרין כ:). רואים את המידה הזו. וזו המידה שחוטפים ולוקחים דברים לעצמן אע"פ שלכאורה היה על האחר לקבל אותו. וברוחניות לפעמים זו מעלה גדולה שהרצון להתקרב להקב"ה כ"כ חזק שא"א לחכות ולוותר. מידה זו מצינו בלאה אמנו ובניה. לאה הסכימה ליכנס אל יעקב בעצת אביה אע"פ שמסתמא ראתה שבזה תמנע מאחותה מלהיות אם בישראל ולא מצינו שמיחסים ללאה חטא בזה. ועוד, חז"ל (ירושלמי סנהדרין פ"כ ה"ו) אומרים על הפסוק (בראשית לד:א) "ותצא דינה בת לאה" בת לאה יצאנית בת יצאנית שלאה יצא לקראת יעקב להקים עוד שבט מישראל (בראשית ל:טז). את היסוד הזה אנו מוצאים ביהודה ראש בני לאה שלקח על עצמו האחריות לבנימין.

אלו הם המעלות שבמידות אלו אבל יש גם חסרונות. הצניעות שאינה ראויה כשיושב בטל בזמן שהיה להם לעשות מעשה. מצינו ברחל במעשה הדודאים שויתרה על שלה וזלזלה במשכב הצדיק (רש"י בראשית ל:טו). שאול נתרשל במלחמת עמלק שלא הרג את אגג ואמר לו שמואל (שמואל א טו:יז) "הלוא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה". ואפילו במיכל בת שאול הצניעות שבה היתה חסרון, כשאמרה לדוד אחרי שרקד לפני ארון ה' (שמואל ב ו:כ) "מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כאחד הריקים". ואמרו חז"ל שהיא אמרה לדוד "משפחתו של בית אבא היתה נאה ממך חלילה להם שנראה מימיהן פסת יד ופסת רגל ועקב מגולין" (ילק"ש קמ"ג ד"ה והיה) ומפני זה "לא היה לה ילד עד יום מותה" (שם כג).

ובמידת הפריצות גם יש חסרון במי שלוקח לעצמו יותר מהראוי לו, או שמיצר עינו מלתת לאחרים כשצריך לתת. כן מצינו בדינה בת יעקב שיצאה "לראות בבנות הארץ" (בראשית לד:א) שרצתה לראות יותר מהראוי. חטאו של דוד עם בת שבע כנראה היה גם מעניין זה של צרות עין, כך משמע מתוכחת הנביא אל

דוד שאמר לו שהחטא דומה לעשיר שלקח את הכבשה היחידה של העני (שמואל ב יב:א-ח).

וכן מצינו בבוועז שחז"ל אומרים (ב"ב צא.) אבצן זה בעז והיו לו שלושים בניו ושלושים בנות ובכל אחד ואחת עשה שני משתאות...ובכולן לא זימן את מנוח ואמר כודנא עקרה (רש"י פרדה עקרה) במאי פרעא לי וכולן מתו בחייו עכ"ל. וכן באלימלך ובניו שלא רצו לפרנס את הדור בשעת הרעב ומתו כולם במואב. במואב גם יש מידה זו של פריצות. שבת לוט הבכירה קראה לבנה מואב כדי שכולם ידעו שמאביה נתעברה כדאיתא ברש"י (בראשית יט:לז) "זו שלא היתה צנועה". (ואיתא באגרות משה (ח"ח עמ' 15) שזו הייתה פריצות לשם שמים שבנות לוט עשו חשבון שאף אחד לא יחשוד שנתעברו מאביהן אלא יאמרו שנתעברה מה' ויקראו לבן הזה המשיח כמו שאומרים הנוצרים היום. לכן קראו לבניהם בשמות אלו שהם לבושה ולקלון להן כדי שלא יבא מזה משיח שקר, ומפני זה זכו שהמשיח האמיתי משיח בן דוד יבא ממואב ועמון עכת"ד.) וגם אח"כ מצינו בעמון ומואב מידת צרות עין שלא יצאו לקראת בני"י בצאתם ממצרים עם לחם ומים לכן נאסר להם לבא בקהל (דברים כג:ה).

אמרנו שמלכות מקושר עם מצות יבום שמלכות צריכה את המידה של לית לה מגרמה כלום וזו מידת הצניעות, ומידה זו היתה בשאול מתולדותיו. אבל מלך גם צריך פריצות שלמלך פורץ דרך, וא"א למחול על כבודו (קידושין לב:) וזו היתה חסר בשאול וקיים בדוד מתולדותיו שבא מיהודה ראש של בני לאה. מלך צריך את שני המידות האלו במידה מרובה. שהרי כפי שהסברנו המלך הוא רק מראה לכבוד השכינה וא"א שיהיה לו שום נגיעה ונטייה לעצמו, כמו מראה. ולכן הכבוד אינו כבודו והדין אינו דינו אלא של השכינה. וכיון שכן הוא צריך את הצניעות לענייניו הפרטיים אבל לצרכי הכלל כלומר למשרה שלו בתור מלך צריך את מידת הפריצות. רות באה ממואב לחזק את הפריצות של שבט יהודה על מנת שיצא דוד המלך וזהו רק באופן הכללי שהיא מואביה אבל היא עצמה באופן פרטי היתה צנועה ביותר ובחינת רחל אמנו כדאיתא בסדר הדורות דף נ'. וז"ל "נעמי מסוד לאה ורות רחל, ורות דבקה בה שרחל מסרה סימנים ללאה" עכ"ל. בתחילת המגילה, רות היתה רק צנועה אבל היא דבקה בנעמי ושמע בקולה לעשות מעשה פריצות (רות פ"ג). לכן כתיב בסוף המגילה (ד:יא) "יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל" ואיתא שם בנחל אשכול לחיד"א שהיתה ברות בחינת רחל ולא ע"כ. ואולי מפני זה כתוב "שתיהם" עם "מ" לשון זכר להגיד שרות זכתה ליקרא גם בשם לאה מפני שנהגה כזכר.

וכן לבועז היה מידת צרות עין כמו שאמרנו, אבל חזר בו באופן פרטי לפרנס הדור ולגמול חסד עם גורת עניה אלמנה שלא היתה לה ממה לפרוע לו כלום ולא עוד אלא שאמר לה שהיא עשתה אתו חסד (י:ג). ומזה באה מלכות בית דוד. יה"ר שנזכה כולנו לראותה בשלמותה במהרה בימינו.

תור יפה

פרק א

א ויהי, בימי שפט השפטים, ויהי רעב, בארץ; וילך איש מבית לחם יהודה, לגור בשדי מואב הוא ואשתו, ושני בניו. ב ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניו מחלון וכליון, אפרתים מבית לחם, יהודה; ויבאו שדי מואב, ויהיו שם. ג וימת אלימלך, איש נעמי; ותשאר היא, ושני בניה.

(א) וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב. מה ענין הדגשת "בית לחם" במגילתנו, למה חשוב איפה קרה הסיפור. אלימלך ובניו ביתו הלכו מבית לחם מקום קבורתה של רחל אמנו ע"ה לשדי מואב. איתא בפירוש הגר"א שכיון שהם היו בצרות עיניים שלא רצו לפרנס הדור בשנות הרעב הלכו למואב שגם היו בצרות עיניים שלא קידמו את בני ישראל בלחם ומים (דברים כג:ה) ע"כ. הדגשת המקום אומר לנו שהיה להם לישאר בבית לחם ולעשות חסד כמו רחל, שנתנה הסימנים לאחותה בלי לבקש תמורה, במקום ללכת לשדי מואב ולהיות בצרות עין.

(ב) אלימלך. איתא במדרש (רות רבה ב:ה) ר"מ היה דורש שמות "אלימלך" שהיה אומר אלי תבא מלכות י"ל שאלימלך הלך לגור בשדי מואב כי ידע שהמלוכה תבא מעמון ומואב. אבל מזה שהיה אומר אלי תבא מלכות משמע שהוא ישאר במקומו והמלכות תבא אליו ולא יצטרך ללכת למואב לקבלו. ואולי יש להסביר על דרך מעשה אבות סימן לבנים שאברהם ויעקב אע"פ שהיה הבטחה מה' בזמן הרעב הלכו לחו"ל, אברהם לקבל הרכוש ויעקב להוליד השבטים. לכן חשב אלימלך שהרעב סימן לו ללכת למואב להביא המלכות. ועי"ל שאלימלך הנהיג את בניו לקחת את רות וערפה המואביות כמו שיעקב נשא האחיות רחל ולאה, מחלון וכליון נשאו רות וערפה שהיו אחיות, וכן כתוב לקמן אחרי שעזבה ערפה את נעמי "כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל" (ד:יא) שרות לקחה גם מקומה של ערפה.

(ג) וימת אלימלך איש נעמי. איתא בסנהדרין (כב:) שאין איש מת אלא לאשתו שנאמר "וימת אלימלך איש נעמי" ואין אשה מיתה אלא לבעלה שנאמר "מתה עלי רחל" ע"כ. נראה שהכוונה שמיתת בן אדם הכי קשה לבן זוגו, אבל שתי הדוגמאות אלו היו כשבן הזוג הוא שגרם למיתה. הרי יעקב גרם למיתת רחל באמרו "עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה" (בראשית לא:לב), ומשמע במדרש (יל"ש תקצט) שנעמי נאשם במיתת משפחתה שהיתה יכולה לעכב אותם. לכן י"ל שכוונת המדרש הוא שאינו מת אלא מפני בן זוגו.

ד וַיֵּשְׂאוּ לָהֶם, נָשִׁים מֵאֲבֹתַי שֵׁם הָאִחָת עֲרָפָה, וְשֵׁם הַשְּׁנִית רֹת; וַיָּשְׁבוּ שָׁם, כְּעֶשֶׂר שָׁנִים. ה וַיָּמָתוּ גַם שְׁנֵיהֶם, מְחֹלוֹן וְכַלְיוֹן; וַתֵּשְׂאָר, הָאִשָּׁה, מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ, וּמֵאִשָּׁה. ו וַתִּקַּם הִיא וְכַלְתֶּיהָ, וַתָּשֶׁב מִשְׁדֵי מוֹאָב: כִּי שָׁמְעָה,

ד) נשים מואביות. הדמיון בין מעשה של נעמי עם משפחתה למעשה של לוט עם בנותיו חזק מאד. אצל משפחת לוט, אשתו, שתיים מבנותיו, וחתניו מתו מפני צרות העין שנתפסו בחטא אנשי סדום שאסרו להכניס אורחים ולגמול חסד. אח"כ הלך אחד מההורים עם שתי בנות אחרי שאיבדו את כל כבודם וממונם, ולבסוף קיימו כעין יבום (כמו שכתבתי בהקדמה) ביוזמת האשה. וכן בנעמי, משפחתה מתו מפני צרות עין והייתה היא ושתי כלותיה נקיים מכל נכסיהן ולבסוף רות קיימה יבום בהתחלת האשה. בזה נתקיים מה שנאמר "מעשה אבות סימן לבנים" שרות מצאצאי לוט ובנותיו, וגם איתא בסדר הדורות (דף צט) שרות היתה גלגול בת לוט הבכירה ובוועז היה גלגול לוט.

ד) ושם השנית רות. ראיתי בשם קדמונים על הפסוק "והיה הוא ותמורתו" יהיה קדוש" (ויקרא כז:י) הכוונה לתמר ורות ע"כ. ולפלא שמילה "תמורתו" אותיות "תמר ורות" ותמר עשתה בניה בני תמורה כשמה תמר. בתמר ורות היו ענין יבום ושתייהן היו קטלניות אלא שיהודה ובוועז התייחסו אליהן בצורה שונה, יהודה לא התחתן עם תמר רק בא עליה פעם אחת (אע"פ שיבום קונה בביאה אולי לפני מתן תורה לא קנה) לכן לא נפגע ממנה אבל בוועז לא רצה לקדשה בביאה שכתוב בילקוט (תרו') שיצרו אמר לבועז ותקנה אותה בביאה כדין יבום ולא שמע לו. ונשא אותה כדין בנות ישראל ומת באותו לילה שכיון שהוא בעלה מזלה גרמה לו.

ו) ותקם היא וכלותיה. ראוי להעיר שסדר הדברים שקרו אצל נעמי ובת מואב אשר אתה (רות), דומה למעשה דפינחס שבסוף פרשת בלק, רק בסדר הפוך. במעשה דפינחס קרו ארבעה דברים, בעיקר. א' בנות מואב פיתו את בני ישראל ואפילו את אחד מראשי השבטים (זמרי בן סלוא שהיה נשיא שבט שמעון). ב' בני ישראל קיבלו את בעל פעור לאלוה. ג' בפנחס כתיב "ויקם" (במדבר כה:ז) כלומר הוא עשה מעשה לשנות את המצב. ד' "ותיעצר המגפה". במעשה של נעמי גם קרו בעיקר ד' דברים אבל בסדר הפוך. א' הרעב הסתיים. ב' "ותקם" נעמי לשוב לא"י. ג' רות קיבלה עול מלכות שמים. ד' רות המואביה פיתתה את בוועז ראש שבט יהודה. (בפינחס כתוב "השיב את חמתו" (במדבר כה:יא), והשכנות אמרו לנעמי שהבן יהיה "למשיב נפש" (ד:טו)). ונראה שבנות לוט השרישו את המידה של פיתוי אנשים בטבע צאצאיהן והמידה הזו היתה להן לטוב או למוטב.

בג' פעמים בתולדות מואב נזכר שאשה פיתתה איש. א' בבנות לוט. ב' אצל בנות מואב בעצת בלעם. ג' כשרות פיתתה את בוועז. איתא בב"ר (נא:י)

בְּשֹׁדָה מִזֶּבֶב כִּי פָקַד יְהוָה אֶת עַמּוֹ, לָתֵת לָהֶם לֶחֶם. ז וַתֵּצֵא, מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה, וּשְׁתֵּי כְלוּתֶיהָ, עִמָּה; וּתְלַכְנָה בְּדַרְדָּר, לְשׁוֹב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה. ח וַתֹּאמֶר נְעָמִי, לְשְׁתֵּי כְלוּתֶיהָ, לִכְנֶה שְׁבָנָה, אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה; יַעֲשֶׂה (יַעֲשֶׂ) יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד, כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם הַמֵּתִים וְעַמְדִי. ט וַתֵּן יְהוָה, לָכֶם, וּמִצְאָן מְנוּחָה, אִשָּׁה בֵּית אִישָׁה; וַתִּשָּׂק לָהֶן, וַתִּשְׁאַנְנָה קוֹלָן וַתְּבַפְּינָה. י וַתֹּאמְרָנָה לָהֶן: כִּי אַתֶּן נְשׁוֹב, לְעַמְדִי. יא וַתֹּאמֶר נְעָמִי שְׁבָנָה בְּנָתִי, לָמָּה תִלְכְּנָה עִמִּי: הַעוֹד לִי בָנִים בְּמַעֲמִי, וְהָיוּ לָכֶם לְאֲנָשִׁים. יב שְׁבָנָה בְּנָתִי לְכֹן, כִּי זָקַנְתִּי מֵהָיִית לְאִישׁ: כִּי אִמְרַתִּי, יֵשׁ לִי תִקְוָה גַם הָיִיתִי הַלֵּילָה לְאִישׁ, וְגַם יִלְדָתִי בָנִים. יג הִלַּחַן תִּשְׁבְּרָנָה, עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ, הִלַּחַן תַּעֲגֹנָה, לְבִלְתֵּי הָיִית לְאִישׁ; אֶל בְּנָתִי, כִּי מָר לִי מֵאֵד מְכֶם כִּי יֵצְאָה בִּי, יַד יְהוָה. יד וַתִּשְׁנָה קוֹלָן, וַתְּבַפְּינָה עוֹד; וַתִּשָּׂק עֲרַפָּה לְחַמּוֹתָהּ, וְרוּת דְּבָקָה בָּהּ. טו וַתֹּאמֶר, הִנֵּה

שלבנות לוט ולרות היו כוונתן לשם שמים, אלא שלבנות מואב הייתה כוונה להכשיל את עם ישראל ויצא מזה עבירה גדולה. ויש להסביר שזנות נקראת חסד כמו שכתוב בפרשת גילוי עריות "חסד הוא" (ויקרא כ"ז) ובנות מואב הצליחו לפתות את בני לזנות אחריהן מפני שהפיתוי היה מיד אחרי זמן של חסד. כלומר שכל זמן שבלעם רצה לקלל את בני הקב"ה לא כעס (ברכות ז). כלומר לא השפיע דין בעולם כרגיל ונשאר רק השפעת חסד בלי דין וזה הביא לידי זנות (אסופת מערכות). וא"כ לא היה זה זמן נכון לפיתוי אשה לאיש שזהו מעשה דין וגבורה לכן יצא מזה עבירה. אבל בנות לוט ורות הפיתוי שלהן היה מיד אחרי זמן של דין, אחרי הדין של סדום, ואחרי הרעב בארץ ישראל, לכן היה זה זמן אפשרי לפיתוי הזה שיהיה לשם שמים, לכן הצליחו והיו לקיום.

יד) ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה. איתא במדרש (רות רבה ב: ט) שרות וערפה היו בנותיו של עגלון מלך מואב (או מצאצאיו), ויש לשאול איך ערפה הפכה לפלישתית שאיתא בסוטה (מב:) שארבע גיבורי הפלשתים מהרפה שזאת ערפה, ואיתא בכת"ס (תורת משה הפטרת נשא) שערפה נתעברה משמשון שהלכה אליו כשהיה בבית האסורים ונולד ממנה גלית. ואפשר לומר שהענין הוא שכיון שמצאצאי לוט יבא משיח, ורות וערפה שהרגישו את זה הלכו עם נעמי בדרך לשוב אל ארץ יהודה שכסא המלכות אצל יהודה, רות נשארה עם נעמי וערפה בחרה דרך אחרת. כתבתי בקונטרס תם וישר על ס' שופטים שכמו שיעקב חשב שמששון משיח אולי כך גם חשבו הפלשתים לכן שלחו נשותיהם אצל שמשון להוליד המשיח ע"ש. ואולי זה הפשט כשערפה לא הצליחה לידבק לנעמי הלכה לפלשתים כדי לנסות שוב להביא את המשיח. וא"כ כשנולד גלית חשבו שהוא משיח שהיה לו גבורה כמו שחשב ר' עקיבא שבר כוכבא המחשיח מפני גבורתו ומפ"ז לחם גלית עם דוד האב של משיח האמיתי.

שָׁבָה יְבַמְתָּךְ, אֶל עַמָּהּ, וְאֶל אֱלֹהֶיהָ; שׁוּבִי, אַחֲרַי יְבַמְתָּךְ. טז וְתֹאמַר רֹת
 אֶל תִּפְגְּעֵי בִי, לְעִבּוֹד לְשׁוֹב מֵאַחֲרַיִךְ: כִּי אֶל אֲשֶׁר תִּלְכִי אֵלַי, וּבְאֲשֶׁר תִּלְיִנִי
 אֲלִין עִמָּךְ עַמִּי, וְאֵלֹהֶיךָ אֱלֹהֵי. יז בְּאֲשֶׁר תִּמְוֹתֵי אֲמוֹת, וְשֵׁם אֶקְבֹּר; כֹּה
 יַעֲשֶׂה יְהוָה לִי, וְכֹה יוֹסִיף כִּי הַמּוֹת, יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ. יח וְתֹרָא, כִּי

טז) עמך עמי ואלוקיך אלוקי. נלמד מרות שהדרך ליראת ד' וקבלת עול מלכות שמים היא בחסד ובבין אדם לחבירו שרות עשתה חסד עם חמותה (שמחלה על כתובתה והלכה עם חמותה לא"י) ורק אח"כ התגיירה (לפי הבלל) והגיע ליראת שמים טהורה, שא"א להכיר הבורא והמנהיג שנעלם מעין כל אם אינך מכיר את הזולת. כלומר, כדי להגיע להכרה בה' צריך קודם להכיר שיש אנשים אחרים בעולם זולתך שאינם תלויים במציותך ומגיע להם הכרה, וזה היסוד של כל מצוות בין אדם לחבירו. אח"כ יכול להכיר שהבורא אינו תלוי במציותך אלא אתה תלוי בו, שכמובן שיותר קל להכיר בבנ"א מלהכיר בה'. דבר זה נלמד גם מאברהם אע"ה שהיה העמוד החסד, והיה הראשון להכיר בוראו מעצמו, ולהיפך מפרעה שכפר בטובת יוסף הצדיק ולבסוף כפר בעיקר. ראה חז"א אר"ב (ד:ו) על אדם א' שלא היה לו מידות טובות ובסוף נתגלה שלא היה לו יראת שמים.

עמך עמי ואלוקיך אלוקי. נראה לומר שבאמירה זו תיקנה רות את חטא בית אביה. כתוב בפרשת וירא "ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה" (בראשית יט:כט). ז"ל רש"י שם מה זכירתו של אברהם על לוט נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא ולא גילה הדבר שהיה חס עליו לפיכך חס הקב"ה עליו עכ"ל. וז"ל הגור אריה על רש"י הוא סוד מסתרי התורה והוא נתבאר במה שאמרו חז"ל כי היה קלסתר פניו דומה לו... והכוונה לדז"ל בזה כי בפנימיות הענין יש ללוט צדוף ויחוס אל אברהם אע"ג דבנגלה היה לוט פירש מאברהם יש בפנימיות הענין דבר גדול שיש לו יחוס אל אברהם שהרי לא מגלה סוד אברהם ופנימיותו. והענין הזה יש לך לדעת הוא מה שאמרו חז"ל שתי פרדות טובות (רות ונעמה) שרוצה הקב"ה להוציא מהם מלכות בית דוד שהוא מלוט עכ"ל. יש לבאר מה ענין רות אצל זה שלוט לא גילה את סוד של אברהם.

בפ' לך מבואר שלוט גורש מאברהם בריב הרועים ואיתא שם בב"ר (מא:ד-ו) על הכתוב "היה (ללוט) צאן ובקר ואהלים" (בראשית יג:ה) ר' טוביה ב"ר יצחק אמר שני אוהלים רות המואביה ונעמה העמונית. בפסוק הבא כתוב "ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט". וז"ל המדרש שם, רבי ברכיה בשם ר' יהודה ב"ר סימון אמר בהמתו של אברהם אבינו היתה יוצאה זמומה ובהמתו של לוט לא היתה יוצאה זמומה. היו אומרים להם רועי אברהם הותר גזל. היו אומרים להם רועי לוט כך אמר הקב"ה לאברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת ואברהם פרדה עקרה ואינו מוליד למחר הוא מת ולוט בן אחיו יורשו. אמר להם הקב"ה כך אמרתי לו "לזרעך נתתי" אימתי לכשיעקרו ז'

מִתְאַמֶּצֶת הִיא לְלֶכֶת אִתָּהּ; וּתְחַדְלִי, לְדַבֵּר אֵלַיָּהּ. יֵט וּתְלַכְנָה שְׁתֵּיהֶם, עַד

עממים מתוכה. וגם איתא במדרש שם שכמו שהיה ריב בין רועי לוט לרועי אברהם כך היה ריב בין לוט לאברהם ע"כ. נראה ממדרש הזה שכיון שלוט ירש את אברהם הקדימה התורה לומר שהיה ללוט "אהלים" כלומר שבסוף הוא אכן ירש את אברהם ע"י רות ונעמה, אבל לוט הקדים את השעה והתחיל לאכול מיד קודם שירש, ורב עם אברהם לכן גורש מפני אברהם.

אברהם היה מידת החסד וכיון שכן ידע שהמשך דורותיו צריך להיות ע"י אחותו כמו שכתוב "ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו...חסד הוא" (ויקרא כ"ז). לכן אמר לשרה "זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל מקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא" (בראשית כ"ג). רש"י שם מסביר שכיון שבני בנים הרי הם כבנים שרה שהיא בתו של הרן אחי אברהם היא נחשבת בתו של אבי אברהם תרח, וגם לוט בן הרן נחשב אח של אברהם כמ"ש "אחים אנחנו" (בראשית י"ג:ח).

לוט חשב שלאברהם לא ייוולד בן משרה ולכן הוא יירש את הארץ כיון שהוא אח של אברהם מידת החסד. אבל לוט ביקש להקדים את הקץ ולכן נדחה מאברהם עד לעתיד לבא. עפ"ז אפשר להסביר למה לוט ניצל מסדום בזכות אברהם, משום שלוט היה יכול לגלות לפרעה את הסוד של אברהם כדי שאברהם יהרג והוא יירש אותו מיד אך מכיון שלוט חס על אברהם ולא חש לירושת עצמו, זכה להיות כבנו לעניין ירושתו. אבל כשלוט ביקש את הירושה מיד, לא עלתה בידו. אולי ע"פ זה ניתן להסביר את סמיכות הפרשיות שגירוש לוט כתוב מיד אחרי המעשה של אברהם עם פרעה ששניהם בענין ירושת לוט. לולי דמסתפינא הייתי אומר שלוט באמת היה ראוי לירש את אברהם, לפני לידת יצחק. אע"פ שכתוב "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (בראשית י"ב:ז), רש"י כותב בפרשת דברים שלוט היה כבן אברהם מפני ששמר על סודו (דברים ב:ה). וגם פניו של לוט היו דומות לשל אברהם (ב"ר מא:ו) כמו פניו של יצחק (רש"י בראשית כה:ט), אלא שלוט חטא בריב הרועים וגורש. כמו שהיה אצל הגר שהיתה ראויה להוליד את עם ישראל אלא שאיבדה זכותה (תפארת תורה עה"ת עמ' מ"ז ע"ש) אלא שלא גורש ממש כמו ישמעאל שבישמעל כתוב "גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת" (בראשית כא:י) אבל בלוט כתיב "היפרד נא מעל"י" (בראשית י"ג:ט) משמע שאחר זמן יהיה חיבור, ברות.

רות תיקנה את חטאי לוט שהוא חשב שירש את אברהם ורות אמרה לבעז שהיא גיורת ואינה ראויה לירש כלל כדכתיב "ואנכי נכריה" (ב"י). חז"ל אומרים שבזמן שאברהם גירשו לוט אמר "אי אפשר לא באברהם ולא באלוקי" (ב"ר מא:ז), וברות אחרי שנעמי הפצירה בה ליפרש ממנה רות אמרה "עמך עמי ואלוקיך אלוקי" (א:טז). אולי זו כוונת בעז כשאמר לרות כשהיא באה אליו להתחתן אתו "היטבת חסדך האחרון מן הראשון" (ג:י) החסד שאת עשית עדיף מהחסד של לוט. שהחסד של לוט לא היה בר קיימא ואילו של רות היה לקיום נצחי בצאצאה שירשו את בני אברהם אע"ה ע"י בית דוד המלך ע"ה.

בוֹאֲנָה בֵּית לָחֶם; וַיְהִי, כְּבוֹאֲנָהּ בֵּית לָחֶם, וַתֵּהֶם כָּל הָעִיר עָלֶיהָ, וַתֹּאמְרָנָה
הַזֹּאת נְעָמִי. כ וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶן, אֵל תִּקְרְאוּנָה לִי נְעָמִי: קְרְאוּנָה לִי מְרָא, כִּי
הִמְר שְׂדֵי לִי מְאֹד. כ אֲנִי מְלֵאָה הַלֶּכְתִּי, וַרִּיקָם הֵשִׁיבֵנִי יְהוָה; לָמָּה
תִּקְרְאוּנָה לִי, נְעָמִי, וַיְהוּה עֲנָה בִּי, וְשְׂדֵי הָרַע לִי. כב וַתֵּשֶׁב נְעָמִי, וְרוּת
הַמּוֹאָבִיָּה כָּלְתָהּ עִמָּה, הַשָּׁבָה, מִשְׂדֵי מוֹאָב; וְהֶמְחָה, בָּאוּ בֵּית לָחֶם, בְּתַחֲלַת,
קִצִּיר שְׁעָרִים.

פרק ב

א וּלְנְעָמִי מִידַע (מוֹדַע) לְאִשְׁתָּהּ, אִישׁ גְּבוּר חָיִל מִמִּשְׁפַּחַת, אֲלִימָלֶךְ; וְשָׁמוֹ,
בַּעַז. ב וַתֹּאמֶר רות המואבית אל נעמי, אלכה נא השדה ואלקטה בשבילים

(כא) למה תקראנה לי נעמי וה' ענה בי ושדי הרע לי. ע' גר"א שמדייק שכתוב
שם ה' מידת הרחמים ע"כ. נעמי ביקשה לשנות את שמה שה' ענה בה ושקי
הרע לה כלומר גם מדת הדין וגם מדת הרחמים החליפו את חייה מחיים של
נעימות לחיים קשים. ומובן כוונתה שמדת הדין הרע לה שבעלה ושני בניה
מתו אבל מה הפירוש שמדת הרחמים ענה בה. ונראה שכוונתה שכשהיו להם
חיים טובים לא עמדו בניסיון שהרי משפחתה היו פרנסי הדור ובמקום לדאוג
לאחיהם עזבום והלכו למואב לכן ה' מידת הרחמים החליף את גורלי להיות מר
שאוּלִי אֲצִלִּיחַ בַּתְּפִקִּיד הַעוֹנִי וְהַצֶּעֶר. וזה רחמים גדולים על האדם ליתן לו כל
האפשרויות כדי להצליח בחיים. וכאן שנעמי הכירה את הרחמים שבצער שלה
כל הקושי הפך לטוב ולא נקראת "מרא" כלל במגילה.

א) בעז. הגמרא אומרת (בבא בתרא דף צא.). א"ר יצחק אבצן זה בעז ואמר רבה
בר יצחק מאה ועשרים משתאות עשה בעז לבניו...ובכולם לא זימן את מנוח
(אבי שמשון) אמר כודנא עקרה במה פרעה לי וכולם מתו בחייו ע"כ. וכותב
ע"ז בספר מדרש תלפיות (ערך בעז) שכל מה שאירע מפני שלא הזמין את מנוח
יצא לפועל בשמשון. מפני שטעה בעז בשיקול דעתו שחשב שיעצב מנוח
בראותו השמחה, שמשון מעולם לא טעה בשיקול דעתו. מפני שמנוח היה
מופרש מהמסיבה היה שמשון נזיר. מפני שמנוח היה מקנא בעיניו בבני בעז,
ניקרו עיניו של שמשון ע"כ.

ואפשר שיש להוסיף על הקשר בין שמשון לבעז. אחרי שבעז ריחם על רות
(לא כמו שעשה עם מנוח) היו תולדות חייו דומים לשמשון. שמשון נשא
נכריות כדי ליפרע מהפלשתים (שופטים יד:ד), וכדי לברר ניצוצי הקדושה
מהפלשתים (בן יהוידע סוטה ט:). ובעז נשא "נכריה" (ב:י) כדי לברר ניצוצי
הקדושה ממואב (אור גדליהו ליקוטים על שבועות אות ז), ובני בעז ורות פרעו

אָחַר, אֲשֶׁר אֶמְצָא חֵן בְּעֵינָיו; וְתֹאמַר לָהּ, לְכִי בְּתִי. ג וְתִלְדָּה וְתִבְוֹא וְתִלְקַט בַּשָּׂדֶה, אַחֲרֵי הַקְּצִירִים; וַיִּקַּר מִקְרָה חֲלֻקַת הַשָּׂדֶה לְבַעֲזוֹ, אֲשֶׁר מִמְּשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ. ד וְהָיָה בַעֲזוֹ, בָּא מִבֵּית לָחֶם, וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים, יְהוֹה עִמָּכֶם; וַיֹּאמְרוּ לוֹ, יְבָרְכֶךָ יְהוֹה. ה וַיֹּאמֶר בַּעֲזוֹ לְנַעֲרוֹ, הֲנֶעֱבַב עַל הַקְּצִירִים: לְמִי, הֲנֶעֱרָה הַזֹּאת. ו וַיַּעַן, הֲנַעַר הֲנֶעֱבַב עַל הַקְּצִירִים וַיֹּאמֶר: נַעֲרָה מוֹאָבִיָּה הִיא,

מהפלשתים כדאיתא בגמ' (סוטה מב:), אמר ר' יצחק ערפה הלכה לגת ארץ הפלשתים ובניה היו גיבורי הפלשתים שציערו לישראל ובאו בני רות ופרעו מבני ערפה. כדכתיב (שמואל ב כא:כב) "ואת ארבעת אלה יולדו להרפה בגת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו"... וכתיב "ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה" (א:ד) א"ר יצחק אמר הקב"ה יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה, כלומר שבני בעז ורות פרעו מבני ערפה הפלשתים. (ועם כל זה אפשר להבין למה דוקא לשמשון ודוד היה כח ללחום נגד הפלשתים, שהפלשתים באו מהפתרוסים והכסלוחים שהיו אחים והחליפו נשותיהם (רש"י בראשית י:ד). הם קרבו לקרוב שנשאו קרוביהם לכן באו שמשון שנשא נכריה ודוד שבא מבעז שנשא נכריה ופרעו מהם. הפתרוסים והכסלוחים נשאו נשי אחיהם במקום עבירה ובא דוד שבא מיבום שזה אשת אחיו במקום מצוה לפרע מהם.)

ד) ה' עמכם. בזכות שאמר בעז ה' עמכם שפסק ששואלים בשלום בשם ה' (רות רבה ד:ה) יצא ממנו דוד שכתוב עליו "וה' עמו" (שמואל א טז:יח) שהלכה כמותו בכל מקום (סנהדרין צג:).

ה) למי הנערה הזאת. בספר ימי רצון לר' ברעוודה (שליט"א) זצ"ל, מובא מאמר חז"ל (רש"י ב:ה, ר"ר ד:ו) שבעז שאל על אודות רות מפני שמעשיה נעים שרות היתה זהירה ללקט רק ב' ולא ג', והיתה צנועה שמלקטת עומדות מעומד ושוכבות מיושב כדי שלא תשחה כל הנשים מסלקות כליהן וזו משלשלת כליה, כל הנשים משחקות עם קוצרים וזו מצנעת עצמה כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר ע"כ דברי המדרש. ידוע שלוט נכשל בשתי דברים לוט היה רועה צאנו בשדות אחרים וגם נתאוה לבנותיו וברות היה בדיוק הפוך שאע"פ שאביה של רות לא היה נזהר מגזל ומעריות היא היתה נזהר מאד ע"כ. ר"ל לוט היה מורה היתר שלעתיד ירש את ז' העמים והכל יהיה שלו, ובנותיו הורו היתר כשאמרו "איש אין בארץ לבא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית יט:לא). אבל רות לא הורה שום היתר שהיתה עניה וצריכה לכך וכו. וגם לא אמרה שבודאי בועז יגאל אותה אע"פ שראינו שנעמי ורות ציפו לזה שיהיה השדה שלה לא הורתה שום היתר בממון אחרים לכן לוט ובנותיו שהורו היתר לבסוף מחשבתם לא יצאה לפועל. שלא ירשו עמון ומואב את א"י אבל רות שלא סמכה עצמה כן ירשה את בעז שגאל ונשא אותה.

השְׁבָה עִם נְעָמִי מִשְׁדֵּי מוֹאָב. ז וְתֹאמֶר, אֵלֶקְטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בְעַמְרִים, אַחֲרַי, חֲקוֹצְרִים; וְתָבֹא וְתַעֲמֹד, מֵאֵז הַבְּקָר וְעַד עֵתָה. זָה שְׁבִתָּה הַבַּיִת, מְעַט. ח וַיֹּאמֶר בְּעֵז אֵל רֹת הָלֹא שָׁמַעַתְּ בְּתִי, אֵל תִּלְכִי לִלְקֹט בְּשָׂדֵה אַחֵר, וְגַם לֹא תַעֲבֹרִי, מִזֶּה; וְכֹה תִדְבְּקִין, עִם נְעֵרָתִי. ט עֵינֶיךָ בְּשָׂדֵה אֲשֶׁר יִקְצְרוּן, וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הָלֹא עֲוִיתִי אֶת הַנְּעָרִים, לְבִלְתִּי נִגְעֵךְ; וְעַמַּת, וְהִלַּכְתְּ אֵל הַכְּפִלִים, וְשִׁתִּית, מֵאֲשֶׁר יִשְׁאַבֹּן הַנְּעָרִים. י וְתַפֵּל, עַל פְּנֵיהָ, וְתִשְׁתַּחֲוֶה, אַרְצָה; וְתֹאמֶר אֵלָיו, מִדּוּעַ מְצַאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַפְרִינִי וְאֹנְכִי, נְכָרִיָּה. יא וַיַּעַן בְּעֵז, וַיֹּאמֶר

י) **ואנכי נכריה.** איתא ברש"י (ויקרא יא:ט) שהחסידה נקראת חסידה כך מפני שעושה חסידות עם חברותיה. ושמעתי שיש לשאול דא"כ מדוע היא לא כשרה, והתשובה מפני שעושה חסד רק עם חברותיה. התורה קוראת לזנות עם אחותו חסד (ויקרא כ:יז), ובנות לוט הבעל חסד זינו עם אביהם.

יש לשאול למה לוט שלמד חסד מאברהם אבינו הלך מיד אחרי פרידתו מאברהם לסדום.

מי שעושה חסד רק עם אלו הקרובים אליו זה אינו עושה חסד טוב אלא חסד רע, שהרי מטרת החסד שלו אינה להיטיב ולעזור לאחרים, אלא להפך כוונתו לשמור את הטוב קרוב אליו שלא יאבדו. ודאי שיש עכ"פ קדימה לעשות חסד עם הקרובים לו, אבל לעשות חסד רק עם הקרובים ולא עם הרחוקים זהו החסד הרע. כשאברהם אבינו נבחן בהכנסת אורחים המלאכים נדמו לערבים, ולמה לערבים, כדי להרחיק את שייכותם אליו כדי שיחשב חסד יותר טוב.

לאברהם היו שני קרובים שהיו יכולים לירש אותו, יצחק ולוט (ע' לעיל (א:טז) למה דוקא לוט היה שייך ירושת אברהם), ליצחק היתה מידת הדין וללוט היתה מידת החסד. אברהם היה עושה חסד במידה הנכונה, אבל כיון שיצחק נטל ריבוי של מידת הדין, ללוט נשאר חסד בלי מספיק דין כלומר בלי גבולות (שחסד הוא התפשטות ודין הוא צמצום), לכן לוט עשה חסד שלא במידה הנכונה. לוט לקח את החסד שהוא למד מאברהם והלך לסדום, והביאור בזה הוא שבסדום היתה שיטה שכיון שה' בירך את המקום יותר ממקומות אחרים הם סברו שהיה עליהם לשמור את הטוב קרוב להם בכך שלא יתרחק ויתאדה. וזהו החסד הרע, אבל גם נקרא חסד כמו שמצינו בעוף החסידה ובמזנה עם אחותו. כשלוט היה בסדום הוא נהג הפוך, שהפקיר את בנותיו הקרובות אליו כדי להגן על אורחיו, כלומר חסד עם הרחוקים אבל בצורה מפוזרת. ובסוף לוט זינה עם בנותיו שזה גם חסד עם הקרובים.

והנה רות, שהיתה מצאצאי לוט, היתה יחד עם נעמי ובוועז שהם מצאצאי יצחק, והיא גמלה חסד בצורה נכונה, כמו שנאמר מגילת רות נכתבה ללמדך שכר של גומלי חסדים (ל"ש תרא"). וכאשר רות שאלה את בוועז למה אתה מכיריני ואנכי נכריה, היא רצתה לומר למה אתה עושה חסד עם מי שרחוק. ובוועז ענה לה "הגד הגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך, ותעזבי

לֵה הַגִּד הַגִּד לִי כָל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוֹתְךָ, אַחֲרֵי מוֹת אִישׁךְ; וַתַּעֲזֹבֵי

אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת. כלומר, שהיא כבר יודעת בעצמה שצריך לעשות חסד עם הרחוקים שהרי היא עזבה את קרוביה והלכה לארץ זרה כדי לגמול חסד עם חמותה.

יא) הגד הגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך. בתרגום (פסוק י') איתא שרות אמרה לבעז שהיא מואביה ואסורה לבא בקהל והוא ענה לה (ד"ל התרגום פסוק יא) דכד גזר ה' לא גזר על נוקביא אלהן על גובריא ואתאמר עלי בנבואה דעתידין למפק מינך מלכין ונביאין בגין טיבותא דעבדת עם חמותיך דפרנסת יתה אחרי דמית בעליך עכ"ל. כלומר שבעז ענה לה שהיא מותרת לבא בקהל וגם שהוגד לו בנבואה שיבאו ממנה מלכים ונביאים מפני שפירנסה את חמותה. צריך לדעת מה הקשר בין זה שהיא מותרת לבא בקהל לזה שפירנסה את חמותה.

נראה לומר שזה תשובה לטענת דואג האדומי (יבמות עו:): על יחוסו של דוד המלך שאמר שמואבים אסורים לבא בקהל אפילו הנשים שגם היתה עליהן לקדם את הנשים בלחם ומים כמו שהיה על הגברים לקדם את הגברים. וענו לו אפ"ה לא, ש"כל כבודה של בת מלך פנימה". באמת היתה עליהן לקדם את בנות ישראל אבל זה לא היה אפשרי בדרך צניעות, אבל באמת אם היתה להן דרך לעשות א"ז בצניעות היו עושות כן. וכן עשתה רות המואביה שפירנסה את חמותה בחדרי חדרים ורק הוגד לבעז בנבואה.

זה לשון המדרש (רות רבה פרשה ה סס"ו) א"ר יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו (בראשית לז:כא) "וישמע ראובן ויצילהו מידם", בכתפו היה מוליכו אצל אביו. ואילו היה יודע אהרון שהקב"ה מכתוב עליו (שמות ד:יד) "הנה היא יוצא לקראתך", בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו. ואילו היה יודע בעז שהקב"ה מכתוב עליו (ביד) "ויצטט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר", עגלות מפוטמות היה מאכילה.

יש להקשות מה הקשר בין שלושת מקרים האלו שהביא המדרש. נראה לומר שבג' מקרים האלו היה להם לעשותם בשמחה יתירה שבהם התורה מעידה על קיום מגמת חייהם.

(ב"ר פביא) ראובן איבד את הזכות שהמלכות, הכהונה ונחלת הבכור בא"י, יהיו בשבט שלו, אבל הוא עצמו נשאר הבכור למשפחת יעקב שכתוב מיד אחרי חטאו "בכור יעקב ראובן" (בראשית לה:כג ורש"י שם) (נראה לומר שראובן בלבב את יצועי אביו כלומר שבלבל צאצאי שבטי ישראל לכן לעניני כלל ישראל ראובן איבד בכורתו, אבל לגבי משפחת יעקב לא איבד הבכורה), בתור זה היה אחראי על המשפחה לכן יצא להציל את יוסף. כדאיתא בב"ר (פד:טו) "אמר

אָבִיךָ וְאִמֶּךָ, וְאֶרֶץ מוֹלַדְתְּךָ, וְתֹלְכִי, אֵל עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ תְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם. יב
 יִשְׁלַם יְהוָה, פְּעֻלָּךְ; וְתַחֲוִי מִשְׁכַּרְתְּךָ שְׁלָמָה, מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר
 בָּאת, לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו. יג וְתֹאמַר אֲמָצֵא חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי, כִּי נִחְמַתְנִי, וְכִי
 דִּבַּרְתָּ, עַל לֵב שִׁפְחָתְךָ; וְאֲנֹכִי לֹא אֶהְיֶה, כְּאִחַת שִׁפְחָתְךָ. יד וַיֹּאמֶר לָהּ בַּעֲז
 לַעַת הָאֵכֶל, גָּשִׁי הַלֶּם וְאֲכַלְתָּ מִן הַלֶּחֶם, וְטָבַלְתָּ פִתְךָ, בַּחֲמִיץ; וּתֵשֵׁב, מִצַּד
 הַקְּצֵרִים, וַיַּעֲבֹט לָהּ קָלִי, וְתֹאכַל וְתִשָּׁבַע וְתִתֵּר. טו וְתָקַם, לְלָקֵט; וַיַּעַז בַּעֲז
 אֶת נַעֲרָיו לֵאמֹר, גַּם בֵּין הַעֲמָרִים תִּלְקָט וְלֹא תְכַלְמוּהָ. טז וְגַם שֵׁל תִּשְׁלוּ
 לָהּ, מִן הַעֲבָתִים; וַעֲזֹבְתֶם וְלָקַטְהָ, וְלֹא תִגְעְרוּ בָהּ. יז וְתִלְקָט בַּשָּׂדֶה, עַד
 הָעָרֵב; וְתִחַבֵּט אֶת אֲשֶׁר לָקַטְהָ, וַיְהִי כִּאִיפָה שְׁעָרִים. יח וְתִשָּׂא וְתָבֹא הָעִיר,
 וְתֵרָא חֲמוֹתָהּ אֶת אֲשֶׁר לָקַטְהָ; וְתוֹצֵא, וְתִתֵּן לָהּ, אֶת אֲשֶׁר הוֹתֵרָה, מִשְׁבְּעָה.
 יט וְתֹאמֶר לָהּ חֲמוֹתָהּ אִיפָה לָקַטְתָּ הַיּוֹם, וְאָנֹה עֲשִׂיתִי. יְהִי מִכִּירְךָ, בְּרוּךְ;
 וְתִגַּד לַחֲמוֹתָהּ, אֶת אֲשֶׁר עָשִׂתָה עִמּוֹ, וְתֹאמֶר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ
 הַיּוֹם, בַּעֲז. כ וְתֹאמֶר נַעֲמִי לְכַלְתָּהּ, בְּרוּךְ הוּא לַיהוָה, אֲשֶׁר לֹא עֲזַב חֲסִדּוֹ,
 אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֵּתִים; וְתֹאמֶר לָהּ נַעֲמִי, קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגְּאֻלָּנוּ, הוּא.
 כא וְתֹאמֶר, רוּת הַמּוֹאָבִיָּה: גַּם כִּי אָמַר אֵלַי, עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבָּקִין,
 עַד אִם כָּלִי, אֶת כָּל הַקְּצִיר אֲשֶׁר לִי. כב וְתֹאמֶר נַעֲמִי, אֵל רוּת כְּלָתְךָ: טוֹב

ראובן אני בכור ואין הסרחון תלוי אלא ב"י. והיה עליו לעשותו בשמחה שזה
 מעיד עליו שנשאר בבכורתו של משפחת יעקב אבינו ע"ה.
 הכהונה הלכה ללוי, ונכדו אהרון הכהן זכה להיות אב לכהנים על ששמח בלבו
 בבשורה שמשה ינהיג את עם ישראל (רש"י שמות ד:יד), והיה על אהרון לצאת
 לקראת משה בתופים ובמחולות שזה מעיד למה זכה לכהונה. המלכות הלכה
 לדוד המלך שהוא משבט יהודה, ואמרנו שרות פירכה טענת דואג כשפירנסה
 את חמותה ובוועז רצה להעיד על זה שהוא מהאבות של משפחת דוד המלך
 ע"ה, לכן על בעז היה להאכיל את רות בשמחה יתירה כשהיא באה לשדהו
 ללקוט לפרנסת חמותה. ולפי זה "ל שזו הסיבה שבעז נתן לרות שש שעורים
 ליתן לחמותה (ג:ז), שזה מצדיק את יחוסו של דוד המלך שבזכות השש
 שעורים זכו בעז ורות לעמוד מהם ששה צדיקים מבית דוד המלך (רות רבה ז:ב).

יב) אשר באת לחסות תחת כנפיו. החיד"א בספרו שמחת הרגל מביא בשם
 האריז"ל בזה הלשון הגרים מסתופפים תחת כנפי השכינה והיינו דאמרינן גר
 צדק אבל ישראל בחינתם למעלה עכ"ל ואולי "ל רמז לזה שכתוב בבנ"י (שמות
 ט:ט) "ואשא אתכם על כנפי נשרים." (אח"כ ראיתי את זה בספר טעמא דקרא.)

בְּתִי, כִּי תֵצְאִי עִם נְעוּרֹתַי, וְלֹא יִפְגְּעוּ בְךָ, בְּשֹׁדֵה אַחֵר. כִּג וְתִדְבֵק בְּנְעוּרֹת
בְּעֵז, לְלֶקֶט עַד כְּלוֹת קִצְרֵי הַשְּׁעָרִים, וְקִצְרֵי הַחֲטִיִּים; וְתִשָּׁב, אֶת חֲמוֹתָהּ.

פרק ג

א וּתֹאמֶר לָהּ, נְעַמִּי חֲמוֹתָהּ: בְּתִי, הֲלֹא אֶבְקֶשׁ לְךָ מְנוּחַ אֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ. ב
וְעַתָּה, הֲלֹא בְעֵז מִדְּעַתְנִי, אֲשֶׁר הָיִיתִי, אֶת נְעוּרֹתַי; הִנֵּה הוּא, זֶרֶה אֶת גְּרִן

(כג) וּתִדְבֵק בְּנְעוּרֹת בְּעֵז לְלֶקֶט עַד כְּלוֹת קִצְרֵי הַשְּׁעוּרִים וְקִצְרֵי הַחֲטִיִּים.
איתא במ"ר (ה:יא) מתחילת קציר השעורים עד כלות החיטים ג' חדשים עכ"ל.
אולי הג' חדשים האלו ימי הבחנה. (כן מצאתי אח"כ בספר תורה תמימה.)

וקציר החטים. "וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אתם
אל לאה אמו..." (בראשית ל:יז). בספר טעמא דקרא איתא שראובן הביא את
הדודאים לאמו בו' בסיון שזה חג השבועות. יש לציין שהאותיות של
"דודאים" הם **אם דויד** (הרבה פעמים כתוב דויד בכתוב מלא) ו"ל שהדודאים
רמז למלכות בית דוד שיוצאת מלאה ורות כמו שיתבאר. לאה הביאה את
הדודאים לרחל וכן שאול שהוא מצאצאי רחל קיבל את המלכות קודם שמלך
דוד. וכתוב אצל המלכות של שאול "הלא קציר חטים היום" (שמואל א יב:יז)
ו"ל שזה רמז שנתנת הדודאים שייך למלכות שאול. איתא במדרש (ב"ר עב:ג)
זו הפסידה וזו הפסידה זו נשתכרה וזו נשתכרה...לאה הפסידה דודאים
ונשתכרה שבטים וקבורה עמו רחל נשתכרה דודאים והפסידה שבטים וקבורה
עמו ע"כ. יש לשאול מה באמת נשתכרה רחל הלא לא נתעברה מיד אחרי
שקיבלה הדודאים, שהרי בשבועות קיבלה אותם ובראש השנה נפקדה רחל
(ר"ה יא.) אולי י"ל שהיא נשתכרה במה שקיבלה המלכות בשאול.

לפי ר' יצחק בב"ר (עב:ב) הדודאים היו שעורים, לכן בעז נתן שעורים לרות
(טו:ג) לרמז לה על מלכות בית דוד. ואפשר שיש סמך לזה במדרש (רות רבא ז:ב)
וז"ל, בזכות "וימד שש שעורים" זכה ועמדו ממנה ששה צדיקים דוד חזקיה
ויאשיהו חנניה מישאל ועזריה (חמו"ע נחשבו לאחד) דניאל (ואע"פ שדניאל,
חנניה מישאל ועזריה לא היו מלכים, בכ"ז היו שייכים למלוכה שהיו סריסים
לנבוכדנצר) ומלך המשיח ע"כ.

רות נתנה השעורים לחמותה (ג:יז) ואפשר לבאר כמו שהבאתי בשם סדר
הדורות שרות בחינת רחל ונעמי בחינת לאה ע"כ, לכן רות נתנה אותם לנעמי
לרמז שהמלכות לא תישאר אצל שאול אלא תחזור לבני לאה.

השערים הלילה. ג וְרַחֲצֵת וְסָכְתָּ, וְשָׁמַת שְׁמִלְתְּךָ (שְׁמִלְתֶיךָ) עָלֶיךָ וּיְרַדְתִּי (וּיְרַדְתָּ) הַגֶּרְןִי; אֵל תּוֹדְעֵי לְאִישׁ, עַד כְּלָתוֹ לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת. ד וַיְהִי בְשָׁכְבוֹ, וַיִּדְעַת אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב שָׁם, וּבָאת וְגִלִית מְרָגְלֶתוֹ, וּשְׁכַבְתִּי (וּשְׁכַבְתָּ); וְהוּא יִגִּיד לָךְ, אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין. ה וְתֹאמְרֵי, אֵלֶיךָ: כָּל אֲשֶׁר תֹּאמְרֵי (אֵלַי), אַעֲשֶׂה. ו וְתִרְדִּי, הַגֶּרְןִי; וְתַעֲשִׂי, כָּל אֲשֶׁר עֲוַתָּה חֲמוּתָהּ. ז וַיֹּאכַל בַּעַז וַיִּשֶׁת, וַיִּיטֵב לְבוֹ, וַיָּבֵא, לְשָׁכַב בְּקִצֵּה הָעֵרְמָה; וְתָבֵא בְּלֹט, וְתִגַּל מְרָגְלֶתוֹ וְתִשְׁכַּב. ח וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה, וַיִּחְרַד הָאִישׁ וַיִּלְפַּת; וַהֲנִיחָ אִשָּׁה, שְׁכַבְתָּ מְרָגְלֶתוֹ. ט וַיֹּאמֶר, מִי אַתָּ; וְתֹאמְרֵי, אֲנֹכִי רֹת אֲמָתְךָ, וּפְרִשֶׁתְךָ כְּנָפֶךָ עַל אֲמָתְךָ, כִּי גֵאֵל אַתָּה. י וַיֹּאמֶר, בְּרוּכָה אַתְּ לַיהוָה בְּתַנִּי הַיְטַבְתָּ חֲסִדְךָ הָאֲחֵרוֹן, מִן הָרִאשׁוֹן: לְבִלְתִּי לָכֶת, אַחֲרֵי הַבְּחוּרִים אִם דָּל, וְאִם עָשִׂיר. יא וַעֲתָה, בְּתַנִּי אֵל תִּירָאִי,

א) ותאמר לה נעמי חמותה בתי...הלא בעז מדעתנו...הנה הוא זרה את גרן השערים הלילה. איתא במדרש (ילקוט שמעוני תרו) אמר ר' ברכיה ארורים הרשעים להלן "ותתפשוהו בבגדו ותאמר שכבה עמי" (בראשית לט:יב) כבהמה ברם הכא "ופרשת כנפך על אמתך" (ט:ג) עכ"ל. מכאן לומדים ההבדל בין דיבורה של רות לדיבורה של אשת פוטיפר. אמנם אפשר לראות הבדל גם בין נעמי לאשת פוטיפר. שאשת פוטיפר ידעה שיוסף מזומן לה או לבתה (רש"י בראשית לט:א) ולקחה לעצמה ואמרה "שכבה עמי" ולכן איבדה זכותה ובתה המאומצת אסנת זכתה ליוסף. אבל נעמי גם היא ידעה שבועז מזומן לה או לרות כמ"ש "הלא בעז מדעתנו", אבל היא לא הלכה אליו בעצמה אלא שלחה את רות כלתה (שנעמי תמיד קוראת לרות "בת") לכן זכתה נעמי שהבן של בעז ורות יהיה שלה דכתיב (ד:ז) "יולד בן לנעמי".

ג) ורחצת וסכת ושמת שמלתך עליך וירדתי הגרן. אנו קוראים מגילת רות בחג השבועות ויש הרבה טעמים לזה. המגילה נכתבה ליחס את דוד המלך שיום ההילולא שלו בשבועות. הסיפור קרה בזמן העומר ושבועות. רות נתגיירה כמו שבנ"י נתגיירו בקבלת התורה ועוד ועוד. יש לומר עוד טעם לקריאת מגילת רות בשבועות. שמעשה רות בלילה מקביל לקבלת התורה. במתן תורה ה' אמר לבנ"י לרחוץ ולהחליף בגדים דכתיב (שמות יט:י) "וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם" וכן ברות כתיב (ג:ג) "ורחצת וסכת ושמת שמלתך עליך". בנ"י הסכימו לקבל התורה ואמרו (יט:ח) "כל אשר דיבר ה' נעשה". רות הסכימה לנעמי ואמרה "כל אשר תאמרי אעשה" (ג:ה). בנ"י עמדו למטה דכתיב "ויתיצבו בתחתית ההר" (יט:ז) ורות שכבה למטה אצל הרגלים של בעז כמ"ש "שוכבת מרגלותי" (ח:ג) אצל בנ"י כתוב "ויהי ביום השלישי...ויחרד כל העם" (ט:ט) ודומה למ"ש (ח:ג) "ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש".

כַּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי, אַעֲשֶׂה לְךָ: כִּי יוֹדַע כָּל שֵׁעַר עַמִּי, כִּי אִשְׁתּוּ חוֹל אֶת. יב
וְעַתָּה כִּי אֲמַנֶּם, כִּי אִם (כְּתִיב וְלֹא קָרִי) גֹּאֵל אֲנֹכִי; וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל, קָרוֹב מִמֶּנִּי. יג
לִינִי הַלְוִיָּהּ, וְהָיָה בְּבִקְרֹא אִם יִגְאָלְךָ טוֹב יִגְאָל, וְאִם לֹא יִחַפֵּץ לְגֹאֵלְךָ וְגֹאֲלֶיךָ
אֲנֹכִי, חַי יְהוָה; שִׁכְבִּי, עַד הַבֶּקֶר. יד וְתִשְׁכַּב מִרְגְּלוֹתַי, עַד הַבֶּקֶר, וְתִקַּם,
בִּטְרוֹם (בְּטָרֶם) יִפִּיר אִישׁ אֶת רַעְהוֹ; וַיֹּאמֶר, אֵל יוֹדַע, כִּי בָאָה הָאִשָּׁה,
הַגֵּרָן. טו וַיֹּאמֶר, הֲבִי הַמִּטְפַּחַת אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְאֶחָזִי בָּהּ וְתִאָּחַז בָּהּ; וַיִּמַּד שֵׁשׁ
שָׁעִרִים וַיִּשֶׁת עָלֶיהָ, וַיָּבֵא הָעִיר. טז וְתָבוֹא, אֵל חֲמוּתָהּ, וְתֹאמֶר, מִי אַתָּה
בְּתִי; וְתִגַּד לָהּ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָּהּ, הָאִישׁ. יז וְתֹאמֶר, שֵׁשׁ הַשָּׁעִרִים
הָאֵלֶּה נָתַן לִי. כִּי אָמַר (אֵלַי), אֵל תָּבוֹאִי רִיקָם אֵל חֲמוּתְךָ. יח וְתֹאמֶר, שְׁבִי
בְּתִי, עַד אֲשֶׁר תִּדְעִינוּ, אִיךָ יִפֹּל דְּבַר: כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ, כִּי אִם כָּלָה הַדְּבַר
הַיּוֹם.

פרק ד

א וּבְעֵז עָלָה הַשָּׁעַר, וַיֵּשֶׁב שָׁם, וְהָיָה הַגֹּאֵל עֵבֶר אֲשֶׁר דָּבַר בְּעֵז, וַיֹּאמֶר סוּרָה
שָׁבָה פֹּה פְּלֹנִי אֶלְמָנִי; וַיֹּסֶר, וַיֵּשֶׁב. ב וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים, מִזְקֵנֵי הָעִיר
וַיֹּאמֶר שָׁבוּ פֹּה; וַיֵּשְׁבוּ. ג וַיֹּאמֶר, לְגֹאֵל, חֲלֶקֶת הַשְּׂדֵה, אֲשֶׁר לְאֶחָיוֹ
לְאֵלִימֶלֶךְ: מְכַרָּה נַעֲמִי, הַשְּׂבִיבָה מִשְׂדֵּה מוֹאָב. ד וַאֲנִי אֲמַרְתִּי אֲגַלְּהָ אֲזַנְךָ
לְאִמֶּר, קְנֵה נָגֵד הַיֵּשִׁבִים וְנָגֵד זִקְנֵי עַמִּי אִם תִּגְאָל גֹּאֵל, וְאִם לֹא יִגְאָל הַגִּידָה

(א) פלני אלמני. למה הוא נקרא בכינוי "פלוני אלמוני" ולא בשמו האמיתי. רש"י אומר שכיון שלא רצה לגאול את רות לא נכתב בשמו. מה הקשר בין זה שהוא לא רצה לגאול לזה שלא נכתב שמו. במצות יבום (הגאולה כאן ע"י בעז היתה מדין יבום, (רמב"ן בראשית לח:ח, מלב"ם רות ד:ה ועוד, וכן משמע מהפסוקים ד:ה-יא)) כתוב "הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת" (דברים כה:ו), כלומר שהבן אשר תלד לא יהיה על שמו אלא על שם המת. פלוני אלמוני אמר "לא אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי" (ד:ג) כלומר שהוא לא רוצה להשחית את הנחלה שלו עם השם של מישהו אחר. לכן כיון שלא רצה להקים שם של אחר לא זכה ליקרא בשמו במגילתו.

בענין למה דוקא הכינוי "פלני", אפשר לומר שהמספר קטן של "פלני" שוה לגימטריא של "טוב" השם האמיתי של הגואל (מלב"ם ג:יג, וע' אב"ע שם).

לי ואדע (ואדעה) כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך; ויאמר, אנכי אגאל. ה ויאמר בעז, ביום קנותך השדה מיד נעמי; ומאת רות המואביה אשת המת, קניתי (קניתי) להקים שם המת, על נחלתו. ו ויאמר הגאל, לא אוכל לגאול (לגאל) לי פן אשחית, את נחלתי; גאל לך אתה את גאלתי, כי לא אוכל לגאל. ז וזאת לפני בישראל על הגאלה ועל התמורה, לקים כל דבר, שלא איש נעלה, ונתן לרעהו; וזאת התעודה, בישראל. ח ויאמר הגאל לבעז, קנה לך; וישלף נעלו. ט ויאמר בעז לזקנים וכל העם, עדים אתם היום, כי קניתי את כל אשר לאלימלך, ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד, נעמי. י וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה, להקים שם המת על נחלתו, ולא יכרת שם המת מעם אחיו, ומשער מקומו: עדים אתם, היום. יא ויאמר כל העם אשר בשער, והזקנים עדים; יתן יהוה את האשה הבאה אל ביתך, פרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל, ועשה חיל באפרתה, וקרא

(יא) כרחל וכלאה. עיין סדר הדורות שהבאנו בסוף ההקדמה. ואפשר לומר שהמגילה באה ללמדנו שבכלל ישראל צריך שני המידות של רחל (רחמים) ושל לאה (דין) אבל רחל העיקרית (כמ"ש כאן ברש"י), שמידות בני"ה הם ביישנים רחמנים וגומלי חסדים (יבמות עט.). ר' שמשון פינקוס זצ"ל בס' תפארת תורה עה"ת (פ' ויצא) מסביר שרחל היא האם של בני"ה בכללות, ולאה בפרטות. כלומר שלאה היא האם של מלכות, כהונה, ראשי סנהדרין וכו' הפרטים של כלל ישראל, ורחל שהיא העיקר היא האם של המציאות של כלל ישראל, ע"ש שביאר בעומק.

אמרנו בהקדמה שללאה היתה מידת הפריצות שגם נקראת מידת הדין לכן היא היתה זיווגה של עשו שהיה לו מידת הדין. לרחל היתה מידת הצניעות כלומר מידת החסד ויעקב שהיה מידת התפארת שזה כולל שני המידות גם יחד נשא שתיהן. אבל כנראה שהיה צריך לקנות את לאה מעשו ולאה היתה צריכה לקנות את יעקב מרחל. שכתוב במכירת הבכורה (בראשית כה:כט) "ויבא עשו מן השדה" וזה דומה למה שכתוב אצל לאה כשקנתה את יעקב עם הדודאים (בראשית ל:טז) "ויבא יעקב מן השדה".

וכן מצינו אצל בעז שקנה את רות מפלוני אלמוני דכתיב (ד:י) "וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה" ומיד אח"כ כתוב "כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל" כלומר כמו שיעקב נשא רחל ולאה ע"י קניה גם בעז נשא רות שהיא בחינת רחל ולאה ע"י קניה.

לכאורה גם יש קשר בין מעשה דרות בלילה לקבלת יעקב את הברכות מאביו, שרבה שלחה את יעקב ונעמי שלחה את רות. יצחק כהה עיניו מלראות ורות הלכה אל בעז בלילה כשקשה לראות. יעקב חשש שאביו יקלל אותו שנאמר "והבאתי עלי קללה ולא ברכה" (בראשית כז:כב). ובמדרש (ר"י ו:א) איתא שדוד

שם בבית לחם. **יב** ויהי ביתך בבית פריץ, אשר ילדה תמר ליהודה מן הזרע, אשר יתן יהודה לך, מן הנערה, הזאת. **יג** ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה, ויבא אליה; ויתן יהודה לה הריון, ותלד בן. **יד** ותאמרנה הנשים, אל נעמי, ברוך יהודה, אשר לא השבית לך גאל היום; ויקרא שמו, בישראל. **טו** והיה לך למשיב נפש, ולכלכל את שיבתך: כי כלתך אשר אהבתך, ילדתו, אשר היא טובה לך, משבעה בנים. **טז** ותקח נעמי את הילד ותשתחו בו בחיקה, ותהי לו לאמנת. **יז** ותקראנה לו השכנות שם לאמר, ילד בן לנעמי; ותקראנה שמו עובד, הוא אבי ישי אבי דוד. {פ}

יח ואלה תולדות פריץ, פריץ הוליד את חצרון. **יט** וחצרון הוליד את רם, ורם הוליד את עמינדב. **כ** ועמינדב הוליד את נחשון, ונחשון הוליד את שלמה. **כא** ושלמון הוליד את בעז, ובעז הוליד את עובד. **כב** ועבד הוליד את ישי, וישי הוליד את דוד. {ש}

אמר על רות "אילו החיש לה קללה אחת מאין הייתי בא". כתוב ביצחק "ויאכל ויבא לו יין וישת" (כז:כה) ובבועז כתוב "ויאכל בעז וישת" (י:ג). כתוב ביצחק "ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד ויאמר מי אפוא וכו'" (כז:לג), ואצל בועז איתא "ויחרד האיש...ויאמר מי את" (ג:ח-ט). מיד כשנודע ליצחק את מעשה יעקב ברכהו שכתוב "גם ברוך יהיה (כז:לג) וגם בועז כשנודע מה שעשתה רות בירכה שנאמר "ויאמר ברוכה את לה' בתי" (ג:י). כשהתחיל ענין הנשואין בין בעז לרות שהיא כנגד רחל ולאה היה רמז לברכות שקיבל יעקב מפני שקנה את הבכורה וזכה ברחל ולאה.

תם ונשלם שבח לקל בורא עולם